

MICHAŁ PRZYGODA

**PRAWA CZŁOWIEKA
WE WSPÓŁCZESNYCH
KONFLIKTACH ZBROJNYCH**

STUDIUM PRZYPADKU

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

PRAWA CZŁOWIEKA WE WSPÓŁCZESNYCH
KONFLIKTACH ZBROJNYCH –
STUDIUM PRZYPADKU

MICHAŁ PRZYGODA

*Mojej kochanej Żonie Małgorzacie i wspaniałym Dzieciom
w dowód wdzięczności za wsparcie, wyrozumiałość i za motywację do pracy,
oraz wszystkim wiernym Przyjaciółom
pracę tę dedykuję*

MICHAŁ PRZYGODA

**PRAWA CZŁOWIEKA
WE WSPÓŁCZESNYCH
KONFLIKTACH ZBROJNYCH**

STUDIUM PRZYPADKU

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

AUTOR:
MICHAŁ PRZYGODA

RECENZJA:
DR HAB. ANNA KALISZ

KOREKTA REDAKTORSKA, SKŁAD I PROJEKT OKŁADKI
KAROL ŁUKOMIAK

© COPYRIGHT BY AUTHOR & ARCHAEGRAPH

ISBN: 978-83-67959-96-4

WERSJA ELEKTRONICZNA DOSTĘPNA NA STRONIE INTERNETOWEJ WYDAWCY:
www.archaeograph.pl

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

WARSZAWA-ŁÓDŹ 2024

SPIS TREŚCI

WSTĘP..7

ROZDZIAŁ 1

PRAWA CZŁOWIEKA A KONFLIKT ZBROJNY	11
1.1. POJĘCIE I ŹRÓDŁA PRAW CZŁOWIEKA.....	14
1.2. DEFINICJA I KLASYFIKACJA KONFLIKTU ZBROJNEGO.....	17
1.3. TEORIA IUS IN BELLO.....	20

ROZDZIAŁ 2

ROLA ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH W OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA W TRAKCIE KONFLIKTÓW ZBROJNYCH	25
2.1. ROLA ORGANIZACJI NARODÓW ZJEDNOCZONYCH W OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA W KONFLIKTACH ZBROJNYCH.....	25
2.2. KONFLIKTY ZBROJNE I PRAWA CZŁOWIEKA W UJĘCIU KONWENCJI GENEWSKIEJ.....	30
2.3. POLSKIE PRAWO A OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA W SYTUACJACH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH.....	45

ROZDZIAŁ 3

NARUSZENIA PRAW CZŁOWIEKA W CZASIE KONFLIKTÓW ZBROJNYCH – STUDIUM PRZYPADKU	53
3.1. WOJNA IZRAELSKO-PALESTYŃSKA: GENEZA I EWOLUCJA KONFLIKTU.....	54
3.2. WPŁYW KONFLIKTU NA BLISKIM WSCHODZIE NA PRAWA CZŁOWIEKA.....	59
3.3. REAKCJE MIĘDZYNARODOWEJ SPOŁECZNOŚCI NA NARUSZENIA PRAW CZŁOWIEKA W KONFLIKCIE IZRAELSKO-PALESTYŃSKIM.....	63
PODSUMOWANIE	65
BIBLIOGRAFIA	69

*Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw.
Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem oraz powinni postępować w stosunku
do siebie wzajemnie w duchu braterstwa*

Artykuł 1. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka

WSTĘP

Współczesne konflikty zbrojne stanowią jedno z najpoważniejszych wyzwań dla ochrony praw człowieka na skalę światową. Zjawisko to, będące wynikiem różnorodnych czynników politycznych, społecznych i ekonomicznych, generuje nie tylko bezpośrednie zagrożenia dla życia i integralności poszczególnych jednostek, lecz także wpływa na szereg praw i wolności, które są fundamentem demokratycznego społeczeństwa. Analiza stopnia przestrzegania praw człowieka we współczesnych konfliktach zbrojnych wymaga w szczególności zrozumienia złożoności stosunków międzynarodowych oraz genezy i źródeł praw człowieka, a także wyzwań z jakimi zmagają się społeczność międzynarodowa na tle konfliktów zbrojnych.

Jednym z największych wyzwań w zakresie ochrony praw człowieka w czasie trwających konfliktów zbrojnych jest skuteczna ochrona cywilów, którzy bardzo często stają się bezpośrednimi ofiarami działań wojennych. Prawo międzynarodowe reguluje szereg instrumentów prawnych mających na celu maksymalne określenie praw i obowiązków stron konfliktu zbrojnego. Instrumenty te z pewnością wpływają na minimalizację cierpień ludności cywilnej i sposób prowadzenia akcji zbrojnych na arenie międzynarodowej. Niemniej jednak, w ostatnich latach zaobserwować można powtarzające się naruszenia tych norm, szczególnie w obszarze Bliskiego Wschodu, któremu poświęcono głęboką analizę w ostatnim rozdziale tej pracy. Środowisko międzynarodowe od lat przygląda się trwającemu pomiędzy Izraelem a Palestyną konfliktowi zbrojnemu, który w ostatnim czasie stał się bardziej agresywny. Ataki na szpitale, bombardowanie korytarzy humanitarnych, izolowanie od wody pitnej – to jedynie przykłady naruszeń, jakie mają miejsce w tamtym rejonie. Tematyka ochrony praw człowieka w trakcie konfliktów zbrojnych obejmuje swoim zakresem także kwestię masowych przesiedleń ludności cywilnej i uchodźców. Pozbawienie ludzi domu i schronienia jest jednym z najczęściej występujących skutków wojny. Prawo międzynarodowe

gwarantuje osobom, których dobra osobiste są zagrożone przez konflikt zbrojny, szereg praw – w tym przede wszystkim prawo do azylu, będące wyrazem solidarności międzynarodowej i zobowiązaniem państw do zapewnienia ochrony dla tych, którzy zmuszeni są do ucieczki ze swojego kraju z powodów od siebie niezależnych (zagrożenie życia z uwagi na wybuch wojny, prześladowanie na tle religijnym czy rasowym).

Współczesna scena międzynarodowa, nacechowana złożonością stosunków między państwami oraz różnorodnością konfliktów zbrojnych, stawia przed społecznością międzynarodową pilne wyzwania w zakresie przestrzegania i ochrony praw człowieka. Tematyka stanowiąca przedmiot niniejszej pracy jest doniosła i zasługuje na szerokie omówienie – szczególnie w czasach, w których aktywnie trwają potężne wojny zarówno na Bliskim Wschodzie, jak też w Europie. Konflikty zbrojne, stanowiące integralną część historii ludzkości, obecnie przybierają różne formy, od konfliktów międzynarodowych po spory wewnętrzne (w obrębie jednego kraju). W ich wyniku dochodzi do masowych naruszeń praw człowieka, w tym do aktów przemocy, gwałtów, pozbawienia wolności ludności cywilnej czy jeńców wojennych. Zjawiska te podkreślają potrzebę skupienia uwagi na kwestii przestrzegania i ochrony praw człowieka. Temat ten jest niezwykle ważny, jeśli tylko weźmie się pod uwagę rodzaj i charakter wyzwań w obszarze ochrony praw człowieka z punktu widzenia prawa humanitarnego i podmiotów odpowiedzialnych za zapewnienie porządku i bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej. Wśród głównych wyzwań wymienia się brak skutecznych mechanizmów egzekwowania praw człowieka w warunkach chaosu, brak jednolitych standardów międzynarodowych oraz niemożność skutecznego monitorowania sytuacji w konfliktowych obszarach. Ponadto, konflikty asymetryczne oraz rola grup niepaństwowych generują nowe, niezwykle skomplikowane wyzwania dla tradycyjnych instrumentów ochrony praw człowieka. System praw człowieka ONZ, Międzynarodowy Trybunał Karny czy Europejski Trybunał Praw Człowieka stanowią próbę stworzenia systemu penalizującego naruszenia praw człowieka. Jednakże, ich skuteczność często zależy od woli politycznej państw oraz zdolności tych organizacji do egzekwowania decyzji.

Problemem badawczym niniejszej pracy jest analiza złożonego związku między prawami człowieka a konfliktami zbrojnymi, szczegółowo dokonana na przykładzie wojny izraelsko-palestyńskiej. W kontekście tego zagadnienia, badanie ma na celu głęboką analizę mechanizmów prowadzących do naruszeń praw człowieka w trakcie konfliktów zbrojnych oraz ocenę skuteczności działań organizacji międzynarodowych w prewencji i reakcji na tego rodzaju naruszenia.

W pracy postawiono następującą hipotezę: skuteczność działań organizacji międzynarodowych w prewencji i reakcji na naruszenia praw człowieka w trakcie konfliktów zbrojnych, szczególnie w przypadku wojny izraelsko-palestyńskiej, jest uzależniona od stopnia ich zaangażowania, efektywności współpracy międzynarodowej oraz umiejętności budowania trwałego dialogu pomiędzy stronami konfliktu.

Praca składa się ze wstępu, trzech rozdziałów merytorycznych i zakończenia.

Rozdział pierwszy niniejszej pracy skupia się na zaprezentowaniu złożonego związku między prawami człowieka a konfliktami zbrojnymi. W pierwszym podrozdziale dokonano omówienia genezy (źródeł) praw człowieka, skupiając uwagę na ich definicji oraz uwarunkowaniach. W następnym podrozdziale poświęcono uwagę definicji i klasyfikacji konfliktu zbrojnego, co pozwoliło na klarowne określenie kontekstu badawczego. W ostatniej części pierwszego rozdziału przedstawiono teorię *ius in bello*, która skupia się na aspektach etycznych i prawnych konfliktów zbrojnych, dostarczając istotnego teoretycznego fundamentu dla dalszej analizy mechanizmów prowadzących do naruszeń praw człowieka. Poprzez te trzy kluczowe obszary tematyczne, rozdział ten ukierunkowany jest na dogłębną eksplorację związku między prawami człowieka a konfliktem zbrojnym, stanowiąc tym samym fundament dla dalszych badań nad analizą naruszeń praw człowieka w kontekście konkretnego przypadku – wojny izraelsko-palestyńskiej.

Rozdział drugi niniejszej pracy skupia się na omówieniu roli organizacji międzynarodowych w ochronie praw człowieka w trakcie konfliktów zbrojnych, dzieląc się na trzy istotne sekcje. Pierwsza sekcja analizuje rolę Organizacji Narodów Zjednoczonych w ochronie praw człowieka, biorąc pod uwagę specyficzne mechanizmy i instrumenty dostępne dla tej międzynarodowej instytucji w sytuacjach wojny. Drugi obszar tematyczny poświęcony jest konfliktom zbrojnym i prawom człowieka z perspektywy Konwencji Genewskiej, co umożliwi głębsze zrozumienie międzynarodowych standardów ochrony ludności cywilnej i jeńców wojennych. W trzeciej sekcji analizowane jest polskie prawo w kontekście ochrony praw człowieka w sytuacjach konfliktów zbrojnych, co stanowi istotny wkład w zrozumienie krajowego podejścia do przedmiotowego zagadnienia. Poprzez te trzy obszary tematyczne, rozdział ten skupia się na kompleksowej analizie roli organizacji międzynarodowych w kontekście ochrony praw człowieka w warunkach konfliktów zbrojnych, kierując uwagę zarówno na aspekty globalne, jak i krajowe.

Rozdział trzeci przedstawia studium przypadku dotyczące naruszeń praw człowieka w trakcie konfliktów zbrojnych, skoncentrowane na wojnie

izraelsko-palestyńskiej. Pierwsza sekcja analizuje genezę i ewolucję tego konfliktu, dostarczając podstaw dla zrozumienia źródeł konfliktu. Następnie, skoncentrowano się na wpływie konfliktu na Bliskim Wschodzie na prawa człowieka, badając skutki społeczne, polityczne i ekonomiczne związane z wojną między Izraelem a Palestyną. W trzeciej sekcji omawiane są reakcje międzynarodowej społeczności na naruszenia praw człowieka w tym konflikcie, co pozwala na ocenę skuteczności działań organizacji międzynarodowych oraz innych podmiotów prawa międzynarodowego w prewencji i reakcji na tego rodzaju naruszenia.

W pracy wykorzystane zostały następujące metody badawcze:

1. Analiza treści dokumentów, aktów prawnych, literatury i orzecznictwa.

Metoda ta obejmuje szczegółową analizę literatury naukowej, dokumentów i przepisów prawa międzynarodowego, raportów organizacji pozarządowych oraz oficjalnych dokumentów rządowych związanych z wojną izraelsko-palestyńską. Przeanalizowanie tych materiałów pozwoli na zidentyfikowanie kluczowych koncepcji, trendów i faktów związanych z naruszeniami praw człowieka w kontekście konfliktu na Bliskim Wschodzie.

2. Studium przypadku.

Metoda ta służy do pogłębionej analizy stopnia ochrony praw człowieka w ramach wojny izraelsko-palestyńskiej, stanowiącej przykład trwającego od lat konfliktu zbrojnego.

3. Analiza polityki i działań międzynarodowych.

Badanie skuteczności działań organizacji międzynarodowych w kontekście prewencji i reakcji na naruszenia praw człowieka w trakcie konfliktów zbrojnych może być przeprowadzone poprzez analizę bieżącej polityki oraz działań podejmowanych przez organizacje międzynarodowe. Ocena reakcji społeczności międzynarodowej na konkretny konflikt może dostarczyć wglądu w efektywność działań międzynarodowych w ochronie praw człowieka w warunkach konfliktu zbrojnego.

PRAWA CZŁOWIEKA A KONFLIKT ZBROJNY

Według analizy Jean'a Jacques'a Babela, francuskiego historyka, historia ludzkości od czasów Sumerów do zakończenia II wojny światowej w 1945 roku, jest naznaczona ciągłymi konfliktami zbrojnymi, z ponad 14 513 wojnami w ciągu 5559 lat¹. Ta przerażająca statystyka rzuca światło na ciągłą niestabilność i konfliktowość, które są nieodłącznym elementem ludzkiej egzystencji. Pomimo ogromnych wysiłków międzynarodowej społeczności w budowaniu struktur i organizacji mających na celu promowanie pokoju i stabilności, jak Organizacja Narodów Zjednoczonych założona po II wojnie światowej, wydaje się, że całkowite wyeliminowanie wojen jest zadaniem nieosiągalnym. Konflikty zbrojne nadal trwają, sięjąc spustoszenie, cierpienie i śmierć, a dążenie do utrzymania globalnego pokoju pozostaje jednym z największych wyzwań współczesnego świata.

Początek XXI wieku, który wielu uważało za erę nadziei i postępu, szybko stał się czasem kolejnych zdarzeń, które zawrzały na międzynarodowej scenie politycznej. Rok 2001 przyniósł wstrząsające ataki terrorystyczne na World Trade Center, które nie tylko były szokiem dla społeczności międzynarodowej, ale również zapoczątkowały nową erę w polityce globalnej². W wyniku tego ataku terrorystycznego śmierć poniosło 2973 osób, a dodatkowe 26 osób uznano za zaginione³. Od samego początku podejrzano co do autorstwa ataku skierowano na Osamę bin Ladena, lidera grupy terrorystycznej Al-Kaida. Uznano, że po

¹ Cz. Borawski, "L'histoire commence à Sumer", N. S. Kramer, Paris 1957: [recenzja], *Collectanea Theologica* 1958, nr 29/1-4, s. 278-283.

² E. Waśko-Owsiejczuk, *Wydarzenia 11 września 2001 r. w świetle prasy polskiej*, Białostockie Teki Historyczne 2009, t. 7, s. 139.

³ T. Kean, L. Hamilton, *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*, W. W. Norton & Company 2004, s. 311.

incydentach z 1998 roku, gdy bomby eksplodowały w amerykańskich ambasadach w Kenii i Tanzanii, bin Laden stał się głównym antagonistą Stanów Zjednoczonych. Reakcja NATO na to wydarzenie zapoczątkowała wojnę w Afganistanie, która miała na celu obalenie rządów Talibów, lecz równocześnie otworzyła nowy rozdział w historii konfliktów zbrojnych⁴. Jednym z bezpośrednich skutków tych wydarzeń była druga wojna w Zatoce Perskiej w 2003 roku, zainicjowana przez Stany Zjednoczone i ich sojuszników⁵. Ta interwencja zbrojna miała na celu obalenie dyktatorskiego reżimu Saddama Husajna w Iraku⁶.

W 2004 roku Ukraina doświadczyła Pomarańczowej Rewolucji, która, choć pokojowa, była wyrazem rosnących napięć politycznych i społecznych, częściowo wpisujących się w genezę obecnej wojny⁷. Kolejne lata przyniosły II wojnę libańską oraz wybuch wojny w Somalii, co wskazuje na ciągłe i złożone wyzwania w zakresie bezpieczeństwa i stabilności regionalnej⁸.

W roku 2008 Tybet stał się areną intensywnych niepokojów społecznych, na które władze chińskie zareagowały zmasowanym atakiem na Dalajlamę. Oskarżono go o próby sabotowania nadchodzących Letnich Igrzysk Olimpijskich w Pekinie. W odpowiedzi na te oskarżenia, duchowy lider Tybetańczyków wzywał do dialogu z rządem chińskim, akcentując potrzebę uzyskania większej autonomii dla Tybetu w ramach struktury państwa chińskiego, nie domagając się pełnej niepodległości⁹. Wojna rosyjsko-gruzińska w Osetii Południowej w tym samym roku dodatkowo podkreśliła złożoność konfliktów etnicznych i terytorialnych¹⁰.

Z kolei począwszy od 2010 roku, Wiosna Ludów Arabskich zainicjowała serię protestów i rewolucji przeciwko dyktatorskim reżimom w krajach arabskich, prowadząc do wojen domowych w Libii i Syrii. Fale protestów i niepokojów społecznych przetoczyły się przez większość państw Bliskiego Wschodu i Afryki

⁴ B. Balcerowicz, *Czy atak z 11 września można uznać za początek nowej ery w stosunkach międzynarodowych?*, Rocznik Strategiczny 2002/2003, s. 48.

⁵ Ł. Śmalec, *Dwie wojny z Irakiem. Źródła, przyczyny, preteksty, przygotowanie, skutki*, Warszawa 2012, s. 137 i n.

⁶ H. Świętek, *Wojna z Irakiem w 2003 roku w polityce Stanów Zjednoczonych Ameryki, Motywy i uwarunkowania*, Warszawa 2014, s. 92 i n.

⁷ J. Matsijewskij, *Transformacja reżimu politycznego na Ukrainie przed i po pomarańczowej rewolucji (interpretacja instytucjonalna)*, w: *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, T. Bodio (red.), ASPRA-JR, Warszawa 2010, t. 1, s. 551

⁸ P. Głogowska, *Sytuacja Libanu wobec konfliktu zbrojnego w Syrii*, Zeszyty Naukowe Ruchu Studentckiego 2016, nr 2, s. 95 i n.

⁹ K. Kubiak, *Tragedia Tybetu a strategia rozwojowa Chin*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2008, nr 5, s. 99.

¹⁰ R. Czachor, *Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach: geneza i funkcjonowanie systemów politycznych*, Instytut Polsko-Rosyjski, Wrocław 2014, s. 109.

Północnej. W Tunezji i Egipcie doszło do obalenia panujących tam od dekad prezydentów – Zin El Abidin Ben Alego i Hosniego Mubaraka¹¹.

W obliczu współczesnych wydarzeń geopolitycznych, nie można zignorować obecności konfliktów zbrojnych, które odbywają się nawet w odległych od Polski regionach świata. Szczególnie istotnym przykładem jest trwający konflikt izraelsko-palestyński, który od dziesięcioleci jest symbolem złożoności problemów etnicznych, religijnych i terytorialnych. Ten konflikt, pomimo licznych prób mediacji międzynarodowej, pozostaje nierozwiązany i nadal jest źródłem napięć w regionie Bliskiego Wschodu. W ostatnim roku ów spór doprowadził do nagminnego łamania podstawowych praw człowieka, a szczególnie ludności cywilnej, która bombardowana była nawet w korytarzach humanitarnych¹².

Współcześnie rozgrywa się wojna także za bezpośrednią granicą Polski. Inicjacja konfliktu zbrojnego na terenie Ukrainy przez Federację Rosyjską miała miejsce 24 lutego 2022 roku i jest kontynuacją działań wojennych, które rozpoczęły się w 2014 roku. To działanie stanowiło intensyfikację istniejących napięć regionalnych. Prekursorami tego konfliktu były postulaty Rosji dotyczące niedopuszczania do dalszej ekspansji Paktu Północnoatlantyckiego (NATO) oraz żądania zmniejszenia obecności wojskowej tego sojuszu w Europie Środkowo-Wschodniej do poziomu obserwowanego przed rokiem 1997. W literaturze wskazuje się, że w ramach tego konfliktu zbrojnego prezydent Rosji Władimir Putin dopuścił się szeregu zbrodni wojennych. W stosunku do niego Międzynarodowy Trybunał Karny w Hadze wydał nawet nakaz aresztowania za popełnienie m.in. takich czynów jak: „bezprawnej deportacji lub przesiedlenia albo bezprawnego pozbawiania wolności” (art. 8(2)(a)(VII) Statutu Rzymskiego¹³) oraz „(...) deportacji albo przesiedlania całości lub części ludności cywilnej zamieszkałej na terytorium okupowanym w ramach tego terytorium lub poza nie” (art. 8(2)(b)(VIII) Statutu Rzymskiego). Prawa człowieka są więc łamane nagminnie w czasach konfliktów zbrojnych i nie zmienił tego ani postęp cywilizacji, ani budowanie systemu ochrony praw człowieka, ani też rozwój międzynarodowych instytucji prawnych i organów nadzorczych, które mimo swojej roli

¹¹ A. Dziśiów-Szuszczkiwicz, „Arabska wiosna” – przyczyny, przebieg i prognozy, *Polityczno-Strategiczne Aspekty Bezpieczeństwa* 2011, nr 18, s. 41 i n.

¹² <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/korytarze-humanitarne-izraela-to-za-malo-by-pomoc-strefie-gazy/56nqe5n>; <https://polskieradio24.pl/5/1223/arttykul/3269185,przerwa-w-dzialaniach-wojennych-i-korytarz-humanitarny-przywodcy-ue-jednomyslnei-ws-bliskiego-wschodu> [dostęp na dzień: 10.01.2024 r.].

¹³ Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708 z późn. zm.).

i znaczenia, często okazują się niewystarczające w skutecznym zapobieganiu oraz reagowaniu na te naruszenia w realnym czasie.

W kontekście tych wydarzeń, niezmiernie ważne staje się zrozumienie mechanizmów, które leżą u podstaw współczesnych konfliktów zbrojnych oraz sposobów, przy użyciu których międzynarodowa społeczność może reagować na te wyzwania. Analiza ochrony praw człowieka w trakcie konfliktów zbrojnych ujawnia zarówno deficyty istniejących systemów prawnych, jak i wskazuje na potrzebę rozwijania nowych strategii interwencyjnych oraz ulepszania mechanizmów prewencyjnych, które mogą skuteczniej chronić ludność cywilną przed naruszeniami i przemocą.

W niniejszym rozdziale podjęto próbę wyjaśnienia podstawowych pojęć, takich jak „prawa człowieka”, „system ochrony praw człowieka”, „konflikt zbrojny”, celem umożliwienia czytelnikowi dogłębnego zrozumienia i analizy skomplikowanych zależności i konsekwencji, które te koncepcje niosą w kontekście współczesnych wyzwań międzynarodowych i humanitarnych, a także by umożliwić lepsze pojmowanie dynamiki i skutków konfliktów zbrojnych na globalną sytuację praw człowieka.

1.1. POJĘCIE I ŹRÓDŁA PRAW CZŁOWIEKA

W niniejszym podrozdziale przedstawiono szczegółowe omówienie pojęcia i źródeł praw człowieka. Rozważania rozpoczynają się od definicji praw człowieka, następnie przechodzą do analizy historycznego rozwoju tych praw oraz identyfikacji kluczowych dokumentów i instytucji międzynarodowych, które miały wpływ na ich kształtowanie. Szczególny nacisk kładziony jest na ewolucję praw człowieka z perspektywy moralnej i prawnej, co pozwala na głębsze zrozumienie ich uniwersalnego charakteru oraz znaczenia w kontekście globalnym

W literaturze wskazuje się, że prawa człowieka stanowią zestaw zasad (a nawet meta-zasad) obowiązujących w prawie krajowym i międzynarodowym, które gwarantują każdej osobie możliwość życia i działania w sposób, który szanuje ich wrodzoną i niezbywalną godność jako członka społeczności międzynarodowej¹⁴. Zapewniają one prawo do korzystania z określonych dóbr, zarówno materialnych, jak i duchowych, oraz dają wolność do zachowania się w pewien sposób lub

¹⁴ B. Banaszak, A. Bisztyga, K. Complak, M. Jabłoński, R. Wieruszewski, K. Wójtowicz, *System ochrony praw człowieka*, Zakamycze 2005, s. 25.

zabraniają innym jednostkom czy samemu państwu podejmowania określonych działań wobec danej osoby¹⁵.

Prawa człowieka, obejmując szereg uprawnień, wolności i ograniczeń, razem z zestawem norm i procedur umożliwiających jednostkom dochodzenie tych praw, tworzą złożony system w ramach prawa publicznego¹⁶. Ten system często określa się mianem „praw człowieka”, choć dokładniejsze byłoby określenie go jako „prawo praw człowieka” (*the law of human rights*)¹⁷. W jego skład wchodzi zarówno przepisy i regulacje, jak i mechanizmy prawne, które zapewniają ochronę i egzekwowanie tych praw na poziomie krajowym i międzynarodowym, tworząc kompleksową strukturę mającą na celu ochronę podstawowych wolności i godności każdej osoby¹⁸.

W literaturze pojęcie praw człowieka definiuje się jako naturalne zdolności człowieka, które są z natury indywidualne, lecz ukształtowane przez społeczeństwo, charakteryzujące się równością, niezbywalnością, trwałością w czasie, uniwersalnością w zakresie podmiotowym, przedmiotowym i terytorialnym (do pewnego stopnia również kulturowym), niezbędne (wymagające ochrony prawnej) i zawsze wynikające z wrodzonej godności każdej osoby¹⁹. Według A. Łopatki, prawa człowieka to niezbywalne uprawnienia każdej osoby, które są zakorzenione w jej naturalnej godności, i które państwo ma obowiązek chronić²⁰. R. Kuźniar postrzega prawa człowieka jako obszar prawa konstytucyjnego i międzynarodowego skoncentrowany na ochronie praw jednostek na poziomie indywidualnym, podkreślając, że kluczową rolę w tej ochronie odgrywa ustawodawstwo krajowe z uwagi na jego bezpośredni związek z prawami człowieka²¹. Z kolei W. Osiatyński przedstawia prawa człowieka jako uniwersalne prawa moralne o fundamentalnym znaczeniu, należące do każdego człowieka w relacjach z państwem²².

Pojęcie praw człowieka pierwszy raz pojawiło się w roku 1776 w akcie normatywnym stanu Wirginia nazwanym „Bill of Rights”, będąc efektem

¹⁵ L. Wiśniewski, *Prawo a wolność człowieka - pojęcie i konstrukcja prawna*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, L. Wiśniewski (red.), Warszawa 1997, s. 51.

¹⁶ M. Chmaj, *Pojęcie i geneza wolności i praw człowieka*, [w:] M. Chmaj, L. Leszczyński, W. Skrzydło, J.Z. Sobczak, A. Wróbel (red.), *Konstytucyjne wolności i prawa w Polsce, t. 1: Zasady ogólne*, Zakamycze 2002, s. 12.

¹⁷ S. Besson, *The Law in Human Rights Theory*, HAL Open Science 2013, no. 1, s. 120.

¹⁸ *Ibidem*, s. 123.

¹⁹ C. Milk, *Koncepcja normatywna europejskiego prawa praw człowieka*, Toruń 1994, s. 17-18.

²⁰ A. Łopatka, *Jednostka, jej prawa człowieka*, Warszawa 2002, s. 14.

²¹ R. Kuźniar, *Prawa człowieka. Prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2000, s. 10-14.

²² W. Osiatyński, *Wprowadzenie do pojęcia praw człowieka*, Warszawa 1996, s. 15.

ideologicznym epoki Oświecenia. W tym okresie prawa te były interpretowane jako podstawowe prawa jednostki, mające pierwszeństwo w stosunku do struktur państwowych i społecznych. Dominująca wówczas filozofia liberalna akcentowała znaczenie autonomii jednostki oraz konieczność respektowania woli obywateli w kwestiach zarządzania własnym życiem, przy jednoczesnym uznawaniu państwa za potencjalne zagrożenie dla tych praw. W kontraście do tej historycznej perspektywy, w której państwo było postrzegane jako antagonistyczne wobec praw jednostki, we współczesnym dyskursie państwo jest często uważane za kluczowego gwaranta ochrony praw podstawowych²³.

Rozwój instrumentów służących ochronie praw człowieka w kontekście prawa międzynarodowego jest tematem, który zyskał na znaczeniu wraz z postępowaniem cywilizacyjnym, zwłaszcza po doświadczeniach II wojny światowej. XIX wiek oznaczał początek zainteresowania ochroną praw człowieka na arenie międzynarodowej, jednak ten okres nie przyniósł stworzenia spójnego katalogu praw jednostki ani mechanizmów ich kompleksowej ochrony na poziomie międzynarodowym. Mimo iż zauważalny był rozwój różnorodnych deklaracji i traktatów, brakowało zintegrowanego systemu, który w sposób jednolity regulowałby prawa człowieka²⁴.

Po zakończeniu II wojny światowej, w obliczu masowych naruszeń praw człowieka, które miały miejsce podczas konfliktu, międzynarodowa wspólnota uznała konieczność stworzenia solidnych fundamentów dla ochrony praw jednostki. W tym kontekście, Karta Narodów Zjednoczonych²⁵ ustanowiona w 1945 roku stała się fundamentem dla rozwoju uniwersalnego i regionalnego systemu ochrony praw człowieka²⁶. Karta, uznając suwerenność państw, jednocześnie podkreślała niezbędność ochrony podstawowych wolności i praw człowieka jako fundamentalne cele ONZ.

Rozwój systemu ochrony praw człowieka po II wojnie światowej charakteryzował się tworzeniem licznych międzynarodowych dokumentów prawnych, w tym Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 roku²⁷, która stanowiła

²³ M. Piechowiak, *Pojęcie praw człowieka*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, L. Wiśniewski (red.), Warszawa 1997, s. 12.

²⁴ B. Banaszak, A. Preisner, *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002, s. 4.

²⁵ Karta Narodów Zjednoczonych Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych (Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 z późn. zm.).

²⁶ A. Rybicka-Nowek, *Wybrane zagadnienia z zakresu praw człowieka. Poradnik dla nauczyciela policyjnego*, Legionowo 2012, s. 44.

²⁷ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf [dostęp na dzień: 10.01.2024r.].

pierwszy globalny wyraz zgody co do podstawowych standardów praw człowieka. Deklaracja ta, mimo że nie posiadała mocy prawnej, zainspirowała stworzenie dwóch kluczowych paktów międzynarodowych: Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych²⁸ oraz Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych²⁹, które weszły w życie w latach 70. XX wieku. Te dokumenty, wraz z ich fakultatywnymi protokołami, stanowią podstawę międzynarodowego prawa praw człowieka, obligując państwa-strony do respektowania i chronienia praw w nich zawartych.

Na poziomie regionalnym również wykształciły się systemy ochrony praw człowieka, takie jak Europejska Konwencja Praw Człowieka³⁰, Amerykańska Konwencja Praw Człowieka³¹ czy Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów³². Każdy z tych systemów wyposażony jest w organy nadzorcze, które mają za zadanie monitorować przestrzeganie zobowiązań wynikających z odpowiednich umów, co dodatkowo wzmacnia mechanizmy ochrony praw jednostki.

1.2. DEFINICJA I KLASYFIKACJA KONFLIKTU ZBROJNEGO

Konflikty, zarówno na poziomie społeczności lokalnych, jak i w relacjach międzynarodowych, są nieuchronną częścią ludzkiego doświadczenia, kształtowanego przez różnorodne czynniki historyczne, ekonomiczne, polityczne, i kulturowe. Na przestrzeni wieków obserwujemy, że natura konfliktów ewoluuje, podobnie jak metody ich rozwiązywania. Ta ewolucja jest świadectwem zarówno zmieniających się kontekstów społeczno-politycznych, jak i postępu w dziedzinie technologii, które mają znaczący wpływ na sposób prowadzenia i rozstrzygnięcia konfliktów³³.

W warunkach dynamicznych zmian, charakterystycznych dla współczesnego świata, konflikty przybierają nowe formy, często wykraczające poza płaszczyznę

²⁸ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).

²⁹ Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169).

³⁰ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.).

³¹ Amerykańska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka, <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/inne/1969a-c0.html> [dostęp na dzień: 10.01.2024 r.].

³² M.J. Wasiński, *Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów. Studium podstawy normatywnej regionalnego systemu ochrony praw człowieka*, WUŁ, Łódź 2017, s. 27.

³³ M. Pietraś, *Istota i specyfika konfliktu niskiej intensywności*, [w:] *Konflikt niskiej intensywności w Naddniestrzu*, M. Celewicz, J. Kłoczowski, M. Pietraś (red.), Lublin 2006, s. 24

państwową. Globalizacja, rozwój technologii komunikacyjnych i sieciowych, a także pojawienie się nowych podmiotów na arenie międzynarodowej, takich jak organizacje międzynarodowe, korporacje transnarodowe czy ruchy społeczne, wprowadzają dodatkowe złożoności do już istniejących struktur władzy i wpływów³⁴. Konflikty nie ograniczają się już tylko do rywalizacji terytorialnej czy ideologicznej między państwami, lecz obejmują również walkę o zasoby, wpływy w globalnej gospodarce, a nawet dominację w przestrzeni informacyjnej i cyfrowej³⁵.

Zmieniająca się specyfika konfliktów wymusza adaptację strategii ich rozwiązywania. Współczesne podejścia do zarządzania konfliktami i budowania pokoju coraz częściej opierają się na zrozumieniu głębokich przyczyn konfliktów, które wykraczają poza bezpośrednie powody zbrojnych starć. Uwzględnia się czynniki takie jak nierówności społeczne, dyskryminacja, brak dostępu do zasobów, czy też niesprawiedliwości historyczne, które mogą przyczyniać się do eskalacji napięć³⁶.

Rozwój dyplomacji, ADR i mediacji w skali międzynarodowej i innych form dialogu międzykulturowego stanowi kluczowy element w zapobieganiu konfliktom i ich rozwiązywaniu³⁷. Ponadto, rosnąca rola prawa międzynarodowego i instytucji międzynarodowych, takich jak Organizacja Narodów Zjednoczonych i jej agendy specjalistyczne, w procesie zarządzania konfliktami podkreśla znaczenie współpracy międzynarodowej i multilateralizmu w dążeniu do globalnego pokoju i stabilności³⁸.

Ostatecznie, konflikty i ich rozwiązywanie są odbiciem złożoności ludzkich relacji i dynamiki władzy. Wymagają one holistycznego podejścia, które uwzględnia zarówno aspekty polityczne, ekonomiczne, społeczne, jak i kulturowe. Rozumienie konfliktów w ich wielowymiarowości i poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań, które przekraczają tradycyjne metody dyplomacji i interwencji, staje się niezbędne w skutecznym zarządzaniu współczesnymi wyzwaniami na arenie międzynarodowej.

Polemologia, jako dziedzina naukowa zajmująca się badaniem wojen i konfliktów zbrojnych, oferuje cenne perspektywy na zrozumienie dynamik

³⁴ F. Ryszka, *Polityka i wojna*, Warszawa 1975, s. 54.

³⁵ Ibidem.

³⁶ R. Artymiuk, *Wojny i konflikty w XX wieku*, [w:] *Konflikty współczesnego świata. T. 1*, R. Borkowski (red.), Kraków 2001, s. 39.

³⁷ W. Tatarkiewicz, *Historia filozofii. Tom III*, Warszawa 1981, s. 168-169.

³⁸ Z. Jagiełło, *Dylematy pokojowego rozwiązywania sporów międzynarodowych w pierwszej połowie XX wieku*, [w:] *Udział jednostek wojska polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1975-2003. Wybrane problemy*, D. S. Kozerański (red.), Wyd. AON 2004, s. 21.

i mechanizmów leżących u podstaw tych zjawisk³⁹. Analiza różnic i podobieństw pomiędzy konfliktem zbrojnym a wojną jest kluczowa dla zrozumienia współczesnych realiów geopolitycznych.

M. Huzarski, odnosząc się do współczesnego kontekstu, definiuje wojnę jako konflikt pomiędzy państwami lub społecznościami politycznie zintegrowanymi, w którym wykorzystywane są wszystkie dostępne środki – zarówno militarne, jak i pozamilitarne – niezbędne do osiągnięcia założonego celu⁴⁰. Ta definicja podkreśla kompleksowość i wielowymiarowość współczesnej wojny, która przekracza tradycyjne rozumienie konfliktu jako wyłącznie militarного starcia.

W kontraście, klasyczna definicja wojny, zaproponowana przez Carla von Clausewitza, przedstawia wojnę jako kontynuację polityki innymi środkami, gdzie akty przemocy służą zmuszeniu przeciwnika do poddania się. W tym ujęciu, wojna jest rozumiana jako zjawisko głęboko zakorzenione w relacjach politycznych i strategii, w którym użycie siły ma kluczowe znaczenie⁴¹. Współczesny wymiar siły ewoluje od tradycyjnego postrzegania wojny w kategoriach wyłącznie militarnej konfrontacji do bardziej złożonych form działania, włączając w to środki ekonomiczne, ideologiczne, dyplomatyczne i psychologiczne. Ten rozszerzony zakres narzędzi odzwierciedla złożoność współczesnych konfliktów, w których państwa i inne podmioty stosują różnorodne strategie, aby osiągnąć swoje cele⁴².

Konflikt zbrojny jest z kolei opisywany jako działanie na mniejszą skalę, niż wojna, często ograniczone do konkretnych obszarów geograficznych lub sektorów społecznych i nieangażujący w pełni zasobów militarnych i pozamilitarnych zwaśnionych stron⁴³. Jest zatem pojęciem węższym znaczeniowo. Konflikty zbrojne mogą przybierać formę lokalnych starć, powstań, czy działań partyzanckich, gdzie zaangażowane strony mogą nie posiadać pełnej państwowej struktury czy wsparcia, lecz dążą do realizacji określonych celów politycznych, terytorialnych czy ideologicznych⁴⁴.

³⁹ Szerzej: Ł. Roman, *Interdyscyplinarny wymiar polemologii*, [w:] *Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej* 2012, nr 1, s. 183-192.

⁴⁰ M. Huzarski, *O polemologii*, Bellona 2010, nr 2, s. 50-55.

⁴¹ C. von Clausewitz, *O wojnie*, Warszawa 1958, s. 15-16.

⁴² M. Bodziany, *Społeczne skutki wojen*, Bellona 2010, nr 2, s. 89.

⁴³ W. Malendowski, *Spory i konflikty międzynarodowe*, [w:] *Stosunki międzynarodowe*, W. Malendowski, C. Mojsiewicz (red.), Wrocław 2004, s. 513.

⁴⁴ B. Barnaszewski, *Charakter kryzysów politycznych i militarnych w dobie postbiegunowego podziału świata w świetle uwarunkowań międzynarodowych*, [w:] *Operacje pokojowe i antyterrorystyczne w procesie utrzymania bezpieczeństwa międzynarodowego w latach 1948-2004*, D. Ś. Kozerański (red.), Toruń 2006, s. 16-21.

Różnica między wojną a konfliktem zbrojnym leży więc nie tylko w skali czy intensywności działań, ale również w ich celach, charakterze zaangażowanych środków oraz w zakresie ich wpływu na międzynarodowy porządek polityczny i społeczny. Analiza tych różnic i podobieństw, poprzez pryzmat polemologii, umożliwia głębsze zrozumienie mechanizmów rządzących współczesnymi konfliktami i wojnami, a także wskazuje na potrzebę adaptacji strategii pokojowych i negocjacyjnych do zmieniającej się rzeczywistości geopolitycznej⁴⁵.

1.3. TEORIA IUS IN BELLO

Od najdawniejszych czasów ludzkość starała się ograniczać destrukcyjny wpływ wojen za pomocą narzędzi prawnych. Podejmowane były próby zdefiniowania warunków, po spełnieniu których wojna była uznawana za dopuszczalną, określając jednocześnie podmioty uprawnione do jej prowadzenia. Takie regulacje, znane w prawie międzynarodowym jako *ius ad bellum*, odnoszą się do zasad prawnie uzasadniających użycie siły między państwami. Koncepcja ta ma na celu nie tylko zapewnienie legalności przyczyn wojny, ale także ograniczenie przypadków, w których do niej dochodzi, poprzez ustalenie ścisłych kryteriów jej rozpoczęcia⁴⁶.

W momencie, gdy konflikt zbrojny już się rozpocznie, pojawia się z kolei potrzeba regulacji sposobów jego prowadzenia. W tym kontekście kluczowe znaczenie nabiera *ius in bello*, czyli zbiór norm określających dozwolone metody i środki prowadzenia działań wojennych, a także definiujących ochronę osób i obiektów, które nie powinny być celami ataków. Normy te mają na celu ograniczenie cierpień ludzi i zniszczeń w czasie zbrojnego konfliktu, wprowadzając takie zasady jak rozróżnienie między cywilami a żołnierzami, zakaz stosowania okrutnych metod walki czy ochronę osób rannych i jeńców wojennych⁴⁷.

Teoria *ius in bello*, inaczej określana mianem prawa wojennego, jest kluczowym elementem prawa międzynarodowego humanitarnego. Głównym zadaniem tej teorii jest wprowadzenie regulacji dotyczących zachowań stron biorących udział w konfliktach zbrojnych, mających na celu ograniczenie destrukcyjnych skutków wojny. Teoria ta skupia się przede wszystkim na dwóch głównych obszarach:

⁴⁵ K. Kubiak, *Wojny, konflikty zbrojne i punkty zapalne na świecie. Informator 2005*, Warszawa 2005, s. 12.

⁴⁶ R. Bierzanek, *Wojna a prawo międzynarodowe*, Warszawa 1982, s. 39-40.

⁴⁷ E. Mikos-Skuza, *Wprowadzenie do międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych* [w:] *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych*, K. Lankosz (red.), Dęblin 2006, s. 27.

określeniu metod i środków, które mogą być stosowane podczas prowadzenia działań wojennych oraz ochronie osób, które nie biorą w nich bezpośredniego udziału, zwłaszcza ludności cywilnej i jeńców wojennych⁴⁸. Podstawą teorii *ius in bello* jest przekonanie, że nawet w warunkach konfliktu zbrojnego istnieją ograniczenia etyczne i prawne, które muszą być przestrzegane. Przez określenie dozwolonych metod i środków prowadzenia działań wojennych, teoria ta dąży do zminimalizowania cierpień ludzkich oraz zniszczeń materialnych, stawiając sobie za cel nie tylko redukcję bezpośrednich skutków walk, ale również łagodzenie długoterminowych konsekwencji wojny dla społeczeństwa i środowiska⁴⁹.

W ramach teorii *ius in bello*, zasada rozróżnienia odgrywa kluczową rolę, uznając za fundamentalne zadanie każdej ze stron konfliktu zbrojnego dokonywanie wyraźnego podziału między osobami biorącymi udział w działaniach wojennych, a tymi, którzy pozostają poza areną walki. To rozróżnienie pomiędzy cywilami a żołnierzami, jak również między obiektami o charakterze cywilnym a wojskowym, ma za zadanie minimalizację szkód zadawanych ludności cywilnej, która nie uczestniczy bezpośrednio w konflikcie. Ochrona ta ma na celu nie tylko zachowanie życia i dobrobytu osób niezaangażowanych w walki, ale również zapewnienie, że działania wojenne prowadzone są w sposób humanitarny, z poszanowaniem podstawowych zasad etycznych i prawnych. Realizacja tej zasady wymaga od stron konfliktu dokładnej analizy celów przed przeprowadzeniem ataku, tak aby maksymalnie ograniczyć ryzyko szkód wśród cywilów i zniszczeń infrastruktury cywilnej⁵⁰. Wymaga to nie tylko odpowiedniego szkolenia wojskowego, ale również dostępu do informacji, które umożliwiają dokonanie oceny zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego humanitarnego. Zasada ta, będąc jednym z fundamentów *ius in bello*, podkreśla, że nawet w najbardziej intensywnych i chaotycznych okolicznościach wojennych istnieją granice, których nie należy przekraczać.

Warto podkreślić, że ochrona ludności cywilnej i ograniczenie szkód w infrastrukturze cywilnej to nie tylko kwestia prawna, ale również moralna, odzwierciedlająca uniwersalne wartości humanitarne. Wdrożenie tej zasady w praktyce jest jednak wyzwaniem i często podlega analizie w ramach poszczególnych konfliktów, na które wpływ mają różnorodne czynniki, takie jak rodzaj działań wojennych, środowisko operacyjne czy dostępne technologie. Niemniej

⁴⁸ J. Pieńkos, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Kraków 2004, s. 110.

⁴⁹ M. Fleming, *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Zbiór dokumentów*, Warszawa 2003, s. 313 i n.

⁵⁰ J.M. Henckaerts, *Studium poświęcone zwyczajowemu prawu humanitarnemu: wkład w zrozumienie i poszanowanie zasad prawa dotyczących konfliktu zbrojnego*, Warszawa 2006, s. 10 i n.

jednak, zasada rozróżnienia pozostaje niezmiennie kluczowym elementem ograniczania barbarzyństwa wojen i promowania kultury pokoju oraz poszanowania dla życia i godności każdego człowieka⁵¹.

Kolejnym założeniem teorii *ius in bello* jest zakaz stosowania broni i metod wojennych, które mogą powodować niepotrzebne cierpienie lub nieproporcjonalne szkody⁵². Ta zasada podkreśla, że wojna, pomimo swojej destrukcyjnej natury, musi być prowadzona w ramach określonych limitów, przy czym pewne środki i metody są uznawane za niedopuszczalne ze względu na ich szczególnie okrutny charakter lub potencjał do zadawania szkód poza granicami militarnych celów⁵³. Jednym z przykładów broni, której użycie jest ograniczone przez międzynarodowe prawo humanitarne, jest broń kasetowa⁵⁴. Broń kasetowa składa się z kontenera, który otwiera się w powietrzu, uwalniając duże ilości mniejszych bomb, znanych jako subamunicja. Kluczowym problemem związanym z użyciem takiej broni jest jej zdolność do zadawania szkód na dużych obszarach, co zwiększa ryzyko ofiar wśród cywilów, zarówno podczas ataku, jak i po nim. Subamunicja nieeksplozowana stanowi poważne zagrożenie dla ludności cywilnej długo po zakończeniu działań wojennych, ponieważ może zostać przypadkowo zdetonowana przy kontakcie, powodując śmierć lub poważne obrażenia⁵⁵.

Zakaz stosowania broni, która nie potrafi rozróżnić między celami wojskowymi a cywilnymi, wynika z fundamentalnej zasady rozróżnienia i ma na celu ochronę ludności cywilnej przed skutkami konfliktu. Broń, która z natury niezdolna jest do selektywnego uderzania tylko w cele wojskowe, jak na przykład broń chemiczna czy biologiczna, może prowadzić do masowych ofiar wśród cywilów i dlatego jest przedmiotem międzynarodowych zakazów. Dodatkowo, zakaz użycia środków uznanych za zbyt okrutne lub niehumanitarne odnosi się do zasady humanitaryzmu, która zakłada, że cierpienie cywilów powinno być ograniczone do niezbędnego minimum. Przykłady takich zakazów obejmują konwencje dotyczące zakazu użycia broni palnej, która powoduje niepotrzebne cierpienie,

⁵¹ Z. Mizerski, *W ogniu „wojny z terroryzmem” o statusie kombatanta*, [w:] *Wybrane aktualne problemy międzynarodowego prawa humanitarnego*, W. Lubiszewski, T. Jasudowicz, R. Fordoński (red.), Olsztyn 2005, s. 147.

⁵² Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z załącznikami, sporządzona w Genewie dnia 10 października 1980 r. (Dz. U. z 1984 r. Nr 23, poz. 104 z późn. zm.).

⁵³ G. Solis, *The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War*, Cambridge University Press, Cambridge 2010, s. 274.

⁵⁴ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 17 listopada 2011 r. w sprawie zakazu stosowania broni kasetowej (Dz. U. UE. C. z 2013 r. poz. 153).

⁵⁵ R. Bazela, *Amunicja kasetowa*, *Problemy Techniki Uzbrojenia* 2002, nr 1, s. 157-158.

jak również umowy międzynarodowe zakazujące użycia pocisków zapalających w obszarach gęsto zaludnionych przez cywilów⁵⁶.

⁵⁶ M. Piątkowski, *Postulat zakazu rozpowszechniania autonomicznych systemów bojowych w konfliktach zbrojnych - perspektywa międzynarodowego prawa humanitarnego*, WPP 2017, nr 1, s. 51-75.

ROLA ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH W OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA W TRAKCIE KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Organizacje międzynarodowe odgrywają kluczową rolę w ochronie praw człowieka podczas konfliktów zbrojnych, stając się niezastąpionymi strażnikami międzynarodowego prawa humanitarnego. Działają one jako mediatorzy i obserwatorzy, mając na celu minimalizowanie cierpień ludności cywilnej oraz zapewnienie dostępu do pomocy humanitarnej. Ich zaangażowanie obejmuje nie tylko monitorowanie sytuacji i raportowanie naruszeń, ale również edukację i promowanie przestrzegania międzynarodowych norm, co jest istotne dla ochrony najsłabszych w czasach bezprawia i chaosu.

2.1. ROLA ORGANIZACJI NARODÓW ZJEDNOCZONYCH W OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA W KONFLIKTACH ZBROJNYCH

Organizacja Narodów Zjednoczonych ustanowiona została w 1945 roku w odpowiedzi na okrucieństwa II wojny światowej¹. ONZ ma na celu zapobieganie konfliktom zbrojnym i łagodzenie ich skutków poprzez promowanie dialogu, mediacji oraz stosowanie środków przymusu, które są zgodne z jej Kartą².

ONZ dąży do realizacji swoich celów poprzez różnorodne organy i agendy, wśród których kluczową rolę odgrywa Rada Bezpieczeństwa odpowiedzialna

¹ <https://stat.gov.pl/statystyka-miedzynarodowa/institucjeorganizacje-miedzynarodowe/onz-organizacja-narodow-zjednoczonych/> [dostęp na dzień: 10.02.2024 r.].

² W. Malendowski, *Pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe*, [w:] *Stosunki międzynarodowe*, W. Malendowski, C. Mojsiewicz, Wrocław 2000, s. 385-400.

za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, Zgromadzenie Ogólne zajmujące się kwestiami politycznymi i normatywnymi oraz Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, który pełni funkcję sądową³. Istotną rolę w ochronie praw człowieka pełnią również wyspecjalizowane agendy, takie jak Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, którego zadaniem jest monitorowanie i promowanie przestrzegania praw człowieka na świecie⁴ oraz Międzynarodowy Trybunał Karny, pełniący jurysdykcję w najcięższych przypadkach naruszeń prawa międzynarodowego, w tym zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości⁵.

W kontekście konfliktów zbrojnych, ONZ podejmuje szereg działań mających na celu ochronę ludności cywilnej i zapewnienie dostępu do pomocy humanitarnej. Realizacja tych celów odbywa się poprzez misje pokojowe, specjalne sprawozdawstwa, rezolucje oraz inicjatywy dyplomatyczne mające na celu deeskalację napięć i promowanie rozwiązań pokojowych. Organizacja dąży także do wzmocnienia prawa międzynarodowego humanitarnego, które reguluje zachowania stron konfliktu, minimalizując cierpienia ludności cywilnej i ograniczając metody i środki prowadzenia działań wojennych⁶.

Warto również wskazać, że Organizacja Narodów Zjednoczonych bierze udział w licznych procesach pokojowych, wspierając dialog i negocjując między stronami konfliktu. Nie bez znaczenia dla roli ONZ w ochronie praw człowieka pozostaje proces odbudowy po konflikcie⁷. W tym zakresie Organizacja wspiera państwa dotknięte kryzysami powojennymi, a także promuje rozwój społeczno-gospodarczy, odbudowę instytucji demokratycznych oraz przestrzeganie praw człowieka i podstawowych wolności. Współpraca ekonomiczna, ekologiczna i techniczna Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak również podejmowane przez nią działania na rzecz rozwoju państw, są postrzegane jako cele samodzielne, a zarazem jako środki zapobiegania konfliktom oraz budowania trwałego pokoju i stabilności na świecie⁸.

³ R. Zięba, *System bezpieczeństwa międzynarodowego ONZ – akcje w razie zagrożenia i naruszenia pokoju*, [w:] *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy*, J. Symonides (red.), Warszawa 2006, s. 78.

⁴ <https://www.unic.un.org.pl/prawa-czlowieka/wysoki-komisarz-narodow-zjednoczonych-ds-praw-czlowieka/3207> [dostęp na dzień: 20.02.2024 r.].

⁵ International Criminal Court, <https://www.icc-cpi.int/> [dostęp na dzień: 20.02.2024r.].

⁶ P. Lubiński, *Nie- międzynarodowy konflikt zbrojny* [w:] *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych*, K. Lankosz (red.), Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych, Dęblin 2006, s. 57-58.

⁷ C. Marcinkowski, *Istota i ewolucja misji pokojowych ONZ*, Przegląd Historyczno-Wojskowy 2011, nr 12(63)/5(238), s. 7-20.

⁸ L. Zapałowski, *Operacje pokojowe ONZ*, Warszawa 1989, s. 38.

W obliczu globalnych wyzwań i konfliktów, rola ONZ w ochronie praw człowieka i promowaniu pokoju jest niezmiernie ważna. Jednak Organizacja ta stoi również przed dużymi wyzwaniami, takimi jak w szczególności potrzeba reformy strukturalnej, zwłaszcza w kontekście Rady Bezpieczeństwa⁹. Reforma ta potrzebna jest w celu osiągnięcia wyższej skuteczności w zakresie reagowania na współczesne zagrożenia na arenie międzynarodowej. Efektywność działań ONZ zależy od współpracy państw członkowskich, ich woli politycznej oraz zdolności do działania w duchu wielostronności i wspólnych interesów¹⁰.

W kontekście dyskusji na temat konieczności reformowania Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, podkreśla się stale brak jej skuteczności. Problem ten widoczny jest zwłaszcza w latach 90. XX wieku. Pomimo znaczącego wzrostu liczby operacji pokojowych i stabilizacyjnych organizowanych pod egidą Narodów Zjednoczonych, równoległe obserwowano serię niepowodzeń w różnych zapalnych regionach świata, co rzucało cień na zdolność Organizacji do efektywnego zarządzania kryzysami międzynarodowymi. Mając na uwadze chociażby konflikty na Bałkanach, czy w Afryce, dostrzec można, że nieskuteczność Rady Bezpieczeństwa w ich rozwiązywaniu często wynikała z braku jednomyślności wśród stałych członków Rady oraz z ograniczeń wynikających z konstrukcji prawnej i proceduralnej ONZ¹¹. Szczególnie poruszające są przykłady z Srebrenicy i Rwandy, ponieważ ujawniają nie tylko braki w mechanizmach prewencyjnych i operacyjnych Organizacji, ale również potwierdzają głębokie dysfunkcje w strukturze decyzyjnej, która nie była w stanie szybko reagować na rozwijający się w tamtych regionach kryzys humanitarny¹².

W Srebrenicy, pomimo obecności sił pokojowych ONZ, doszło do zabójstwa 8 tysięcy cywilów, będących muzułmanami. Masowego mordu dopuściło się wówczas wojsko serbskie w tzw. strefie bezpieczeństwa ONZ¹³. Dodatkowo, bierność Organizacji względem ludobójstwa w Rwandzie, gdzie w ciągu zaledwie kilku miesięcy zamordowano około 800 tysięcy osób, stały się symbolem nie tylko niepowodzenia konkretnych misji pokojowych, ale także systemowego

⁹ P. Pacuła, *Zarys problematyki reformy Rady Bezpieczeństwa ONZ*, Bezpieczeństwo Narodowe 2015, nr IV, s. 66-68.

¹⁰ I. Popiuk-Rysińska, *Operacje pokojowe Narodów Zjednoczonych*, [w:] *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy*, J. Symonides (red.), Warszawa 2006, s. 102-126.

¹¹ T. Łoś-Nowak (red.), *Narody Zjednoczone: między oczekiwaniem a spełnieniem*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1995, s. 59.

¹² S. L. Szczesio, *Rola sił pokojowych ONZ w wojnie w Bośni Hercegowinie (1992-1995) – wybrane zagadnienia*, Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica 2018, nr 101, s. 191-207.

¹³ Szerzej: D. Rieff, *Slaughterhouse: Bosnia and the failure of the West*, Touchstone 1996.

problemu w funkcjonowaniu Rady Bezpieczeństwa¹⁴. Te wydarzenia skłoniły do głębokiej refleksji nad mechanizmami odpowiedzialności, skutecznością sił pokojowych oraz przede wszystkim nad procedurami decyzyjnymi w RB ONZ, które w obliczu kryzysów okazywały się niewystarczająco elastyczne i zdecydowane.

W świetle powyższych wydarzeń, postulaty reformy Rady Bezpieczeństwa ONZ zyskują na znaczeniu. Proponowane zmiany obejmują m.in. poszerzenie grona stałych członków Rady o przedstawicieli krajów Globalnego Południa, co miałyby na celu lepsze odzwierciedlenie współczesnych realiów geopolitycznych i ekonomicznych. Ponadto, zaleca się wprowadzenie większej transparentności w procesie decyzyjnym oraz zreformowanie mechanizmu weta, aby zapobiec paraliżowi decyzyjnemu w sytuacjach wymagających szybkiej reakcji¹⁵. Reforma Rady Bezpieczeństwa jest postrzegana jako niezbędna nie tylko dla zwiększenia jej efektywności w zarządzaniu kryzysami, ale także dla wzmocnienia legitymacji i wiarygodności całej Organizacji Narodów Zjednoczonych. Poprzez adaptację do zmieniających się warunków międzynarodowych i zwiększenie swojej zdolności do skutecznego działania, Rada Bezpieczeństwa może lepiej sprostać wyzwaniom XXI wieku, w tym zapobieganiu konfliktom, ochronie praw człowieka oraz promowaniu trwałego pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego¹⁶.

Nie można jednak odbierać Organizacji Narodów Zjednoczonych sukcesów, jakie osiągnęła, mimo dostrzeżonych w jej funkcjonowaniu nieprawidłowości. Organizacja dokonała licznych osiągnięć w sektorze ochrony praw człowieka. Przykładowo, wyjątkowe znaczenie ma działalność przeciwko systemowi apartheidu w Republice Południowej Afryki. Organizacja stosując skuteczne mechanizmy interwencyjne, do których zaliczyć można dyplomację międzynarodową, sankcje ekonomiczne oraz izolację polityczną, wniosła presję o skali międzynarodowej na reżim apartheidu¹⁷. Rozpoczęte w latach 60. XX wieku działania ONZ w kierunku demontażu apartheidu były stopniowo eskalowane. Zgromadzenie Ogólne i Rada Bezpieczeństwa przyjęła w tym celu szereg rezolucji nakładających sankcje na RPA, w tym embargo na handel bronią. Wsparcie ONZ udzielane ruchom wyzwoléniczym oraz potępienie segregacji rasowej na forum międzynarodowym połączone z nakładaniem surowych sankcji ekonomicznych na RPA, zmusiło

¹⁴ K. Głowacka, *Ludobójstwo w Rwandzie i jego polityczne konsekwencje*, Poliarchia 2015, nr 1(4), s. 33 i n.

¹⁵ P. Pacuła, *Zarys problematyki reformy Rady Bezpieczeństwa...*, dz. cyt., s. 66-68.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ K. Maksymow, *Przeobrażenia polityczne i społeczne w południowej Afryce – od apartheidu do czasów współczesnych*, „Forum Politologiczne” 2012, t. 13, s. 517–532

rząd tego państwa do zmiany polityki wewnętrznej¹⁸. Kluczowym momentem w historii walki z apartheidem, świadczącym o skuteczności działań ONZ, było przyjęcie w 1973 roku Międzynarodowej Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej¹⁹. Dokument ten stanowił podstawę prawną dla działań przeciwko apartheidowi. **Równocześnie społeczność** międzynarodowa w dużym stopniu wykazała zaangażowanie w promowanie kampanii przeciwko segregacji rasowej. Wszystkie te wydarzenia i decyzje miały bezpośredni wpływ na zmianę **polityki wewnętrznej** RPA²⁰.

Nie należy tracić z pola widzenia faktu, że kulminacyjnym punktem działalności ONZ w procesie likwidacji apartheidu był udział w negocjacjach skutkujących przeprowadzeniem pierwszych w historii wielorasowych wyborów w 1994 roku. Wybory te przeprowadzone zostały w atmosferze otwartości i równości. Zakończyły się natomiast zwycięstwem Afrykańskiego Kongresu Narodowego i inauguracją Nelsona Mandeli jako pierwszego czarnoskórego prezydenta RPA. Bez przesady można więc stwierdzić, że powyższe wydarzenie stanowiło triumf międzynarodowych wysiłków na rzecz obrony praw człowieka i równości²¹.

W świetle tych wydarzeń, rola ONZ w demontażu apartheidu w Południowej Afryce jest wyrazistym przykładem potęgi międzynarodowej solidarności. W wielu wypadkach Organizacja ta wykazała się skutecznością działań w obronie podstawowych wartości ludzkości. Dzięki zdecydowanej postawie i konsekwentnym działaniom, Organizacja Narodów Zjednoczonych wielokrotnie udowodniła swoją zdolność do przyczyniania się do znaczących zmian społecznych i politycznych, ugruntowując swoje miejsce jako kluczowy strażnik globalnego porządku i sprawiedliwości. Mając na uwadze jak istotny jest sektor, w jakim działa ONZ, warto dążyć do zapewnienia perfekcji i najwyższej skuteczności w ochronie praw człowieka. Jest to niezwykle ważny i wrażliwy sektor, nad którym warto pracować.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Międzynarodowa Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r. (Dz. U. z 1969 r. Nr 25, poz. 187).

²⁰ A. Novosseloff, *United Nations-European Union Cooperation in the Field of Peacekeeping: Challenges and Prospects*, The Global Governance Institute Analysis Paper 2012, nr 4, s. 37 i n.

²¹ A. Żukowski, *Przywództwo polityczne w Afryce w przeszłości i teraźniejszości*: Jan Smuts i Nelson Mandela, *Forum Polilogiczne* 2013, t. 15, s. 514 i n.

2.2. KONFLIKTY ZBROJNE I PRAWA CZŁOWIEKA W UJĘCIU KONWENCJI GENEWSKIEJ

Proces formowania się Konwencji Genewskich i ich ostateczne uchwalenie w 1949 roku stanowią kamień milowy w rozwoju prawa międzynarodowego humanitarnego, którego głównym celem jest ograniczenie cierpień ludzkich w czasie konfliktów zbrojnych. Zawarcie szeregu Konwencji Genewskich było bezpośrednią odpowiedzią na okrucieństwa doświadczone podczas II wojny światowej, a ich geneza sięga jeszcze dalszych wydarzeń historycznych, które ukształtowały potrzebę ochrony ludności cywilnej oraz osób niebiorących bezpośredniego udziału w działaniach wojennych²². Trwające kolejne konflikty zbrojne i ich skala, zwłaszcza w czasie I wojny światowej, skłoniły społeczność międzynarodową do refleksji nad koniecznością rozszerzenia ochrony humanitarnej na inne niż cywile grupy, takie jak jeńcy wojenni. Wymienione konflikty ujawniły liczne luki w istniejących przepisach i podkreśliły potrzebę stworzenia bardziej kompleksowego i jednolitego systemu prawnego, zdolnego do adekwatnego reagowania na realia współczesnej wojny²³.

Konferencja w Genewie w 1949 roku, obradująca na podstawie projektów przygotowanych przez XVII Konferencję Międzynarodową Czerwonego Krzyża, była ukoronowaniem tych wysiłków. Przyjęte podczas niej cztery Konwencje Genewskie stanowią zbiór zasad mających na celu ochronę osób, które nie uczestniczą lub przestały uczestniczyć w działaniach wojennych²⁴.

Wśród Konwencji Genewskich wymienić należy:

- Pierwszą Konwencję Genewską, która dotyczyła polepszenia losu rannych i chorych w armiach czynnych na lądzie²⁵;
- Drugą Konwencję Genewską, która rozszerzyła zasady Pierwszej Konwencji Genewskiej na rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu²⁶;

²² A. Czubiński, *Europa dwudziestego wieku. Zarys historii politycznej*, Poznań 1998, s. 108-114.

²³ R. Bierzanek, *Prawa człowieka w konfliktach zbrojnych*, Warszawa 1972, s. 186.

²⁴ M. Gąska, A. Ciupiński, *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Wybrane problemy*, Warszawa 2001, s. 110.

²⁵ Umowa międzynarodowa Wielostronna z dnia 27 lipca 1929 r. w sprawie Konwencji Genewska o polepszeniu losu chorych i rannych w armjach czynnych. Genewa.1929.07.27 (Dz. U. z 1932 r. Nr 103, poz. 864).

²⁶ Tekst Drugiej Konwencji Genewskiej wciągnięty został do: Konwencji o ochronie ofiar wojny, podpisanych w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 roku (Dz. U. z 1956 r. Nr 38, poz. 171 z późn. zm.).

- Trzecią Konwencję Genewską, wprowadzającą szczegółowe zasady dotyczące traktowania jeńców wojennych²⁷;
- Czwartą Konwencję Genewską²⁸ – ta Konwencja była przełomowa, ponieważ po raz pierwszy ustanowiła kompleksową ochronę dla osób cywilnych w czasie wojny, w tym ochronę przed bezpośrednimi atakami, przymusową ewakuacją, czy zakazem tortur i niehumanitarnego traktowania.

Podstawą uchwalenia Konwencji Genewskich była nie tylko chęć zapewnienia ochrony i pomocy ofiarom konfliktów, ale również zrozumienie, że pewne zasady humanitarne muszą być przestrzegane nawet w najbardziej ekstremalnych warunkach. Konwencje te opierają się na fundamentalnych zasadach humanitaryzmu, które zakładają, że określony rodzaj zachowań w czasie wojny jest zawsze bezwzględnie niedopuszczalny i że osoby, które nie uczestniczą aktywnie w działaniach wojennych, zasługują na ochronę i szacunek.

Warto także dodać, że istotą Konwencji Genewskich było także odzwierciedlenie rozwoju międzynarodowej współpracy i konsensusu w sprawie podstawowych standardów ochrony ludzkości. Stanowiły one podwaliny dla późniejszego rozwoju prawa międzynarodowego humanitarnego, w tym dodatkowych protokołów do Konwencji Genewskich oraz innych międzynarodowych traktatów mających na celu ochronę praw człowieka i godności w czasie konfliktu zbrojnego²⁹.

Jedną z kluczowych cech Konwencji Genewskich jest ich uniwersalne zastosowanie, co oznacza, że przepisy tych aktów mają zastosowanie w każdym przypadku konfliktu zbrojnego, niezależnie od jego charakteru, przyczyn czy też tego, czy został formalnie wypowiedziany przez strony konfliktu. Powyższe założenie odzwierciedla globalne uznanie dla ochrony podstawowych praw człowieka nawet w najbardziej ekstremalnych warunkach. Konwencje Genewskie, rozszerzając swoje zastosowanie także na okupowane terytoria, nawet w przypadku braku zbrojnego oporu. Ochrona ludności cywilnej oraz osób nieuczestniczących bezpośrednio w działaniach wojennych stanowi priorytet działań międzynarodowych. Jest to kwestia niezależna od kontekstu militarnej kontroli nad danym terytorium. Tym samym, nawet w sytuacji okupacji, która przebiega bez bezpośredniej konfrontacji zbrojnej, Konwencje nakładają na okupanta obowiązki

²⁷ Tekst Trzeciej Konwencji Genewskiej wciągnięty został do: Konwencji o ochronie ofiar wojny, podpisanych w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 roku (Dz. U. z 1956 r. Nr 38, poz. 171 z późn. zm.).

²⁸ Tekst Czwartej Konwencji Genewskiej wciągnięty został do: Konwencji o ochronie ofiar wojny, podpisanych w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 roku (Dz. U. z 1956 r. Nr 38, poz. 171 z późn. zm.).

²⁹ W. Malendowski, C. Mojsiewicz (red.), *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Poznań 1997, s. 37 i n.

dotyczące traktowania ludności cywilnej, ochrony jeńców wojennych oraz osób rannych i chorych³⁰.

Przepisy Konwencji Genewskich osiągnęły status zwyczajowego prawa międzynarodowego, co oznacza, że są one uznawane za wiążące dla wszystkich państw, niezależnie od tego, czy formalnie przystąpiły do Konwencji³¹. Status ten podkreśla uniwersalne przyjęcie i zaakceptowanie zasad humanitarnych zawartych w Konwencjach jako fundamentalnych i niepodważalnych, co stanowi o ich globalnym znaczeniu i wpływie na kształtowanie międzynarodowego porządku prawnego³².

Podniesienie zasad humanitarnych Konwencji Genewskich do rangi zwyczajowego prawa międzynarodowego wiąże się z tym, że poszczególne państwa nie mogą powoływać się na brak ratyfikacji Konwencji jako podstawę do uniknięcia odpowiedzialności za ich naruszenie. Przepisy Konwencyjne obowiązują bowiem ponad to, czy państwo je oficjalnie przyjęło. W ten sposób, zasady określone w Konwencjach Genewskich stały się integralną częścią międzynarodowego systemu ochrony praw człowieka.

Warto odnieść się do każdej z tych Konwencji, albowiem wszystkie zawierają kluczowe przepisy regulujące zasady postępowania w czasie konfliktów zbrojnych. Pierwsza Konwencja Genewska określała zasady humanitarnego traktowania rannych i chorych żołnierzy na polu bitwy. Jej przepisy zobowiązywały strony konfliktu do zapewnienia opieki medycznej wszystkim poszkodowanym w wyniku działań wojennych, niezależnie od ich przynależności narodowej czy statusu w konflikcie. Zgodnie z art. 3 Konwencji „osoby nie biorące bezpośrednio udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, które złożyły broń, oraz osoby, które stały się niezdolne do walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu, będą we wszelkich okolicznościach traktowane w sposób humanitarny, bez czynienia żadnej różnicy na ich niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, religii lub wiary, płci, urodzenia lub majątku ani z żadnych innych analogicznych powodów”³³.

Konwencja ta, będąca wyrazem międzynarodowego dążenia do humanizacji zasad prowadzenia wojen, podkreślała uniwersalną wartość ludzkiego życia i godności, nawet w ekstremalnych warunkach konfliktu zbrojnego. Zgodnie z duchem

³⁰ A. Szpak, *Implementacja międzynarodowego prawa humanitarnego na tle aktualnych naruszeń tego prawa*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2006, r. LXVIII, z. 4, s. 60 i n.

³¹ J. S. Pictet, *Commentary, Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, Geneva 1958, s. 86.

³² *Ibidem*.

³³ Art. 3 pkt 1 Pierwszej Konwencji Genewskiej.

i literą I Konwencji Genewskiej, żołnierze ranni lub chorzy, niezależnie od ich roli na polu bitwy, mieli prawo do szacunku, ochrony oraz niezbędnej opieki medycznej. Konwencja ta nakładała na walczące strony obowiązek zapewnienia adekwatnej opieki zdrowotnej, co obejmowało leczenie bez dyskryminacji oraz, w miarę możliwości, pozostawienie personelu medycznego i materiałów sanitarnych dla opieki nad rannymi lub chorymi pozostającymi w rękach przeciwnika³⁴. Taki postulat wynikał z fundamentalnej zasady humanitaryzmu, według której nawet wojna i konflikt mają swoje granice, a ochrona zdrowia i życia ludzkiego pozostaje nadrzędnym obowiązkiem.

Współcześnie wskazuje się, że przestrzeganie zasad określonych w I Konwencji Genewskiej jest nie tylko kwestią międzynarodowych zobowiązań prawnych, ale również odzwierciedleniem etycznej postawy wobec osób najbardziej poszkodowanych w konfliktach³⁵. W dobie rosnącej świadomości praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego, konieczność ochrony rannych i chorych na polach bitew uznaje się za nieodłączny element odpowiedzialnego i cywilizowanego prowadzenia działań wojennych³⁶.

Realizacja zasad zawartych w Konwencji wymaga od strony konfliktu nie tylko ochrony rannych i chorych, ale również aktywnego działania na rzecz zapewnienia im odpowiedniej opieki medycznej. W treści Konwencji wskazano przykładowo, że „Członkowie sił zbrojnych i inne osoby wymienione w następnym artykule, którzy są ranni lub chorzy, będą szanowani i chronieni we wszelkich okolicznościach. Będą oni traktowani w sposób humanitarny i leczeni przez tę Stronę w konflikcie, w której mocy się znajdują, bez żadnej na ich niekorzyść różnicy z powodu płci, rasy, narodowości, religii, poglądów politycznych lub z jakichkolwiek innych analogicznych powodów. Zabronione są surowo wszelkie zamachy na ich życie i osobę, a między innymi ich dobijanie lub wyniszczanie, torturowanie, dokonywanie na nich doświadczeń biologicznych, pozostawianie ich z premedytacją bez pomocy lekarskiej lub bez opieki albo stwarzanie warunków narażających ich na zarażenie się lub zakażenie”³⁷. To zobowiązanie obejmuje zarówno traktowanie rannych żołnierzy, jak i zapewnienie bezpiecznych warunków dla personelu medycznego, który pełni swoje obowiązki na froncie³⁸.

³⁴ Art. 1 Pierwszej Konwencji Genewskiej.

³⁵ R. Provost, *International Human Rights and Humanitarian Law*, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 330.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Artykuł 12 Pierwszej Konwencji Genewskiej.

³⁸ Artykuł 24 Pierwszej Konwencji Genewskiej.

Druga Konwencja Genewska stanowiła rozszerzenie i uzupełnienie zasad określonych w Pierwszej Konwencji Genewskiej, skupiając się na specyficznej problematyce ochrony rannych, chorych i rozbitków w siłach zbrojnych na morzu. Poprzez wprowadzenie szczegółowych przepisów dotyczących działań wojennych prowadzonych na wodach morskich i oceanach, Konwencja ta znacząco poszerzała zakres ochrony humanitarnej, uwzględniając unikalne wyzwania i okoliczności, które mogły wystąpić w środowisku morskim. Druga Konwencja Genewska również podkreślała konieczność traktowania rannych i chorych z należyty szacunkiem oraz zapewnienia im odpowiedniej opieki medycznej, niezależnie od ich przynależności narodowej³⁹. Dodatkowo, Konwencja rozszerzała te zobowiązania o ochronę rozbitków, co jest kluczowym aspektem w kontekście działań wojennych na morzu, gdzie możliwości ratunku i ewakuacji są często ograniczone przez warunki naturalne i logistyczne. Przykładowo z art. 18 Drugiej Konwencji Genewskiej wynika, że „po każdej bitwie Strony w konflikcie podejmą niezwłocznie wszelkie możliwe środki w celu wyszukania i zebrania rozbitków, rannych lub chorych, ochrony ich przed rabunkiem i złym traktowaniem oraz zapewnienia im niezbędnej opieki, jak również w celu wyszukania poległych i nie dopuszczenia do ich ograbienia”⁴⁰.

Ważnym aspektem, poruszonym w treści II Konwencji Genewskiej, było wprowadzenie zasad dotyczących ochrony jednostek medycznych i szpitali pływających, które pełniły kluczową rolę w zapewnieniu opieki zdrowotnej rannym i chorym na morzu. Konwencja stanowiła, że takie jednostki nie powinny być celami ataków, a ich status medyczny powinien być respektowany przez wszystkie strony konfliktu, co umożliwiała skuteczną realizację misji humanitarnych nawet w trudnych warunkach morskich⁴¹.

Trzecia Konwencja Genewska, znana również jako Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych, określała prawa i obowiązki jeńców wojennych oraz państw, które ich przetrzymują. Konwencja ta stanowiła odpowiedź na potrzebę ochrony osób, które w wyniku działań wojennych wpadły w ręce wrogich sił zbrojnych, zapewniając im ochronę i godne traktowanie zgodnie z zasadami humanitaryzmu. W treści III Konwencji Genewskiej wprowadzona została definicja legalna „jeńca wojennego”.

Zgodnie z art. 4 lit. A jeńcami wojennymi są osoby, które znalazły się we władzy nieprzyjaciela, a należą do jednej z następujących kategorii:

³⁹ Artykuł 12 Drugiej Konwencji Genewskiej.

⁴⁰ Artykuł 18 Drugiej Konwencji Genewskiej.

⁴¹ Artykuł 22 Drugiej Konwencji Genewskiej.

1. członkowie sił zbrojnych Strony w konflikcie, jak również członkowie milicji i oddziałów ochotniczych, stanowiących część tych sił zbrojnych;
2. członkowie innych milicji i innych oddziałów ochotniczych, włączając w to członków zorganizowanych ruchów oporu, należących do jednej ze Stron w konflikcie i działających poza granicami lub w granicach własnego terytorium, nawet jeżeli pod warunkiem, że te milicje lub oddziały ochotnicze, włączając w to zorganizowane ruchy oporu, odpowiadają następującym warunkom:
 - a. mają na czele osobę odpowiedzialną za swych podwładnych;
 - b. noszą stały i dający się z daleka rozpoznać znak rozpoznawczy;
 - c. jawnie noszą broń;
 - d. przestrzegają w swych działaniach praw i zwyczajów wojny;
3. członkowie regularnych sił zbrojnych, którzy podają się za podlegających rządowi lub władzy nie uznanym przez Mocarstwo zatrzymujące;
4. osoby towarzyszące siłom zbrojnym, ale nie należące do nich bezpośrednio, jak na przykład cywilni członkowie załóg samolotów wojskowych, korespondenci wojenni, dostawcy, członkowie oddziałów pracy lub służb, powołanych do opiekowania się wojskowymi, pod warunkiem, że otrzymali oni upoważnienie od sił zbrojnych, którym towarzyszą, przy czym te ostatnie obowiązane są wydać im w tym celu kartę tożsamości według załączonego wzoru;
5. członkowie załóg statków handlowych, włączając w to kapitanów, pilotów i uczniów, oraz członkowie załóg samolotów cywilnych Stron w konflikcie, o ile nie przysługuje im prawo do korzystniejszego traktowania na mocy innych postanowień prawa międzynarodowego;
6. ludność terytorium nie okupowanego, która przy zbliżeniu się nieprzyjaciela chwyta spontanicznie za broń, aby stawić opór inwazji, a nie miała czasu zorganizować się w regularne siły zbrojne, jeżeli jawnie nosi broń i przestrzega praw i zwyczajów wojenny⁴².

Definicja jeńców wojennych określona w treści III Konwencji Genewskiej jest bardzo rozbudowana. Przepis ten miał na celu wprowadzenie możliwie szerokiego zakresu podmiotowego, aby objąć ochroną jak najszerszą grupę osób. Co więcej, zgodnie z art. 4 lit. B Trzeciej Konwencji Genewskiej na zasadach przewidzianych dla jeńców wojennych korzystają z ochrony także:

⁴² Art. 4 lit. A Trzeciej Konwencji Genewskiej.

1. osoby należące do sił zbrojnych kraju okupowanego, które mogą być internowane przez mocarstwo okupujące, zwłaszcza jeśli nie udało im się dołączyć do walczących sił, do których należą, lub jeśli nie stawia się na wezwanie do internowania;
2. osoby, które były członkami sił zbrojnych i zostały przyjęte na terytorium państw neutralnych lub państw niebędących stronami konfliktu, podlegają internowaniu zgodnie z prawem międzynarodowym, przy zachowaniu możliwości korzystniejszego traktowania przez te państwa, z pewnymi wyjątkami dotyczącymi konkretnych artykułów Konwencji⁴³.

W skrócie, ochrona przewidziana w Konwencji rozciąga się na szeroki zakres osób powiązanych z działaniami wojennymi, nie ograniczając się wyłącznie do bezpośrednich uczestników konfliktu, co podkreśla uniwersalny i humanitarny charakter tej regulacji.

Zgodnie z postanowieniami III Konwencji Genewskiej, jeńcy wojenni znajdują się pod ochroną i władzą państwa zatrzymującego, a nie poszczególnych jednostek czy oddziałów wojskowych, które ich pojmały⁴⁴. Ten fundamentalny zapis podkreślał, że odpowiedzialność za traktowanie jeńców spoczywa na całym państwie, a nie tylko na bezpośrednio zaangażowanych w pojmanie siłach zbrojnych. W ten sposób dążono do zapewnienia, że jeńcy będą traktowani zgodnie z ogólnie przyjętymi standardami, bez względu na okoliczności ich przetrzymywania. Konwencja stanowi **również**, że jeńcy pozostają pod stałą ochroną prawa międzynarodowego od momentu pojmania aż do chwili ich uwolnienia. Oznacza to, że w całym okresie niewoli muszą być oni traktowani zgodnie z zasadami określonymi w Konwencji, co obejmuje zakaz tortur, nieludzkiego traktowania, a także zapewnienie odpowiednich warunków życia⁴⁵.

Jeńcy wojenni podlegają prawu, regulaminom i zasadom obowiązującym w państwie zatrzymującym, jednakże te normy nie mogą być sprzeczne z postanowieniami Konwencji. Jeńcy są zobowiązani przestrzegać tych przepisów, co jest istotne dla utrzymania porządku i dyscypliny w obozach internowania. Wskazano w szczególności, że „Jeńcy wojenni podlegać będą ustawom, regulaminom i rozkazom ogólnym, obowiązującym w siłach zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego. Będzie ono mogło zastosować sankcje sądowe lub dyscyplinarne

⁴³ Artykuł 4 lit. B Trzeciej Konwencji Genewskiej.

⁴⁴ Artykuł 2 Trzeciej Konwencji Genewskiej.

⁴⁵ Artykuł 5 Trzeciej Konwencji Genewskiej.

wobec każdego jeńca wojennego, który naruszył te prawa, regulaminy lub rozkazy ogólne. Nie będą jednak dozwolone żadne dochodzenia ani sankcje sprzeczne z postanowieniami [Konwencji – dop. aut.]”⁴⁶. Zasada zawarta w przepisach dotyczących traktowania jeńców wojennych stanowi, że jeśli działania podjęte przez jeńca wojennego są uznawane za karalne przez prawo państwa zatrzymującego, ale te same działania nie podlegałyby karze, gdyby zostały wykonane przez członka sił zbrojnych tego państwa, to w takim przypadku jeńcowi nie mogą być nakładane kary surowsze niż te o charakterze dyscyplinarnym.

Oznacza to, że jeńcy wojenni są chronieni przed nierównym traktowaniem w zakresie odpowiedzialności karnej. Państwo zatrzymujące nie może stosować wobec jeńców wojennych surowszych sankcji za czyny, które wśród jego własnych żołnierzy nie byłyby uznane za przestępstwa. Ta zasada podkreśla zobowiązanie do uczciwego i równego traktowania jeńców, co jest zgodne z ogólnymi zasadami humanitarnymi i prawa międzynarodowego humanitarnego, mającymi na celu ochronę osób, które nie uczestniczą aktywnie w działaniach wojennych⁴⁷. Przykładem może być sytuacja, w której jeńiec wojenny narusza zasady dotyczące noszenia uniformu lub innych regulacji wewnętrznych obozu. Jeśli takie naruszenie nie byłoby uznawane za przestępstwo w przypadku członków sił zbrojnych państwa zatrzymującego, to wobec jeńca wojennego można zastosować jedynie sankcje dyscyplinarne, takie jak nagana czy ograniczenie przywilejów, zamiast karania go na podstawie prawa karnego. Ten przepis ma na celu zapewnienie, że jeńcy wojenni są traktowani sprawiedliwie i z szacunkiem dla ich statusu jako osób nieuczestniczących bezpośrednio w działaniach wojennych, jednocześnie zachowując dyscyplinę i porządek w obozach internowania.

Konwencja nakłada na państwa zatrzymujące obowiązek humanitarnego traktowania jeńców, co obejmuje zapewnienie odpowiedniej żywności, schronienia, odzieży oraz opieki medycznej. Jeńcy powinni być również internowani w obozach zlokalizowanych z dala od terenów działań wojennych i obiektów militarnych, co ma na celu ochronę ich życia i zdrowia. Wskazuje się, że „podstawowa dzienna racja żywnościowa powinna być wystarczająca ilościowo i jakościowo oraz dostatecznie urozmaicona, aby utrzymać jeńców w dobrym zdrowiu i zapobiec utracie wagi i zaburzeniom powstającym z niedostatecznego odżywiania. Należy również uwzględnić sposób odżywiania, do którego jeńcy są przyzwyczajeni”⁴⁸. W zakresie higieny wskazano natomiast, że „jeńcy wojenni będą mieli dla

⁴⁶ Artykuł 82 Trzeciej Konwencji Genewskiej.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Artykuł 26 Trzeciej Konwencji Genewskiej.

swego użytku w dzień i w nocy urządzenia, odpowiadające wymaganiom higieny i utrzymywane stale w czystości. W obozach, w których przebywają jeńcy wojenni, powinny być dla nich zarezerwowane oddzielne urządzenia tego rodzaju. Ponadto, niezależnie od kąpeli i natrysków, które powinny znajdować się w obozach, należy dostarczać jeńcom wojennym wody i mydła w dostatecznej ilości do utrzymania w czystości ciała i do prania bielizny; potrzebne urządzenia, ułatwienia i czas zostaną im w tym celu zapewnione⁴⁹.

Jednym z najważniejszych postanowień Konwencji jest zobowiązanie państw do jak najszybszego powrotu jeńców do ich krajów po zakończeniu działań wojennych. Zapewnia to, że niewola wojenna jest tylko tymczasowym stanem, a celem jest szybkie przywrócenie jeńców do ich rodzin i społeczeństw⁵⁰. Przepis dotyczący traktowania jeńców wojennych w kontekście repatriacji podkreśla, że jeńcy mają prawo do zabrania ze sobą swoich rzeczy osobistych, korespondencji oraz paczek, które otrzymali podczas niewoli. Zasada ta wynika z szacunku dla prywatności i osobistych więzi jeńców, jak również z rozumienia, że te przedmioty mogą mieć dla nich szczególną wartość emocjonalną lub praktyczną. Jednakże, ze względu na logistykę i warunki repatriacji, istnieje możliwość ograniczenia wagi tych przedmiotów do maksymalnej ilości, którą jeniec jest w stanie samodzielnie unieść. Mimo tego ograniczenia, konwencja gwarantuje, że każdy jeniec będzie mógł zabrać ze sobą co najmniej 25 kilogramów swoich rzeczy. To minimalne zabezpieczenie ma na celu zapewnienie, że jeńcy nie będą zmuszeni do porzucania swoich najcenniejszych osobistych przedmiotów z powodu ograniczeń fizycznych. W przypadku, gdy repatriowany jeniec nie jest w stanie zabrać ze sobą wszystkich swoich rzeczy z powodu ograniczeń wagowych lub innych praktycznych przyczyn, pozostałe przedmioty osobistego użytku zostaną przechowane przez państwo zatrzymujące. To zobowiązuje mocarstwo zatrzymujące do zabezpieczenia tych przedmiotów i, co kluczowe, do ich wysłania do jeńca natychmiast po zawarciu odpowiedniej umowy z państwem, do którego jeniec należy, odnośnie do sposobu transportu i pokrycia związanych z tym kosztów⁵¹. Takie postanowienia mają na celu nie tylko ochronę praw jeńców wojennych do ich własności, ale również ułatwienie ich powrotu do normalnego życia po repatriacji, zapewniając, że nie zostaną pozbawieni osobistych przedmiotów, które mogą być dla nich źródłem wsparcia emocjonalnego lub praktycznego w procesie readaptacji do życia poza niewolą.

⁴⁹ Artykuł 29 Trzeciej Konwencji Genewskiej.

⁵⁰ Artykuł 118 Trzeciej Konwencji Genewskiej.

⁵¹ Artykuł 119 Trzeciej Konwencji Genewskiej.

Konwencja dopuszcza możliwość zatrudnienia jeńców wojennych, jednakże musi to odbywać się w warunkach zapewniających ich bezpieczeństwo, zdrowie i godność. Prace, do których mogą być oni przydzieleni, nie mogą być niebezpieczne ani poniżające. Oficerowie, zgodnie z Konwencją, mogą być zatrudnieni tylko na ich własną prośbę. Wskazano, że „Mocarstwo zatrzymujące może korzystać z pracy zdrowych jeńców wojennych, biorąc pod uwagę ich wiek, płeć i stopień, jak również ich zdarność fizyczną, a to zwłaszcza w celu zachowania ich w dobrym stanie fizycznym i psychicznym”⁵².

Zgodnie z regulacjami III Konwencji Genewskiej dotyczącej traktowania jeńców wojennych, zakres prac, które mogą być od nich wymagane, jest ściśle określony i ograniczony do czynności, które nie mają charakteru wojskowego ani nie przyczyniają się bezpośrednio do wysiłku wojennego państwa zatrzymującego. Celem tych ograniczeń jest zapewnienie, że wykorzystanie siły roboczej jeńców wojennych nie narusza ich praw ani nie zagraża ich bezpieczeństwu, jednocześnie umożliwiając im podjęcie aktywności, która może przyczynić się do poprawy ich warunków bytowych oraz zapewnić im poczucie godności poprzez produktywną pracę. Zgodnie z postanowieniami Konwencji można wymagać od jeńców wojennych wykonywania tylko prac należących do niżej wymienionych rodzajów:

- **rolnictwo** (prace rolnicze mogą obejmować szeroki zakres czynności związanych z uprawą ziemi, hodowlą zwierząt czy pracami w gospodarstwach rolnych, co nie tylko jest bezpieczne dla jeńców, ale może również przyczynić się do samowystarczalności obozu);
- **przemysł związany z produkcją i wydobywaniem surowców oraz przemysł fabryczny** (jeńcy mogą być zatrudnieni w sektorach przemysłowych, które nie są związane z produkcją broni, amunicji czy innego sprzętu wojskowego. Obejmuje to na przykład przemysł tekstylny, spożywczy czy wydobywanie surowców niezbędnych do celów cywilnych);
- **komunikacja i administracja nie mające charakteru lub przeznaczenia wojskowego** (jeńcy mogą wykonywać prace administracyjne lub związane z utrzymaniem infrastruktury komunikacyjnej, pod warunkiem że nie są one wykorzystywane do celów wojskowych);
- **działalność handlowa lub artystyczna** (te rodzaje aktywności umożliwiają jeńcom wojennym angażowanie się w prace, które mogą być źródłem satysfakcji osobistej oraz pozwalają na utrzymanie umiejętności zawodowych lub artystycznych);

⁵² Artykuł 49 Trzeciej Konwencji Genewskiej.

- **służba domowa** (jeńcy mogą być zatrudnieni do wykonywania prac domowych, takich jak gotowanie czy sprząatanie, pod warunkiem, że nie są to prace dla wojskowych lub w obiektach o charakterze wojskowym);
- **służba publiczna nie mająca charakteru lub przeznaczenia wojskowego** (obejmuje to prace na rzecz społeczności, takie jak prace konserwacyjne, sanitarne czy inne usługi publiczne, które nie są związane z działalnością wojskową)⁵³.

Powyższe ograniczenia mają na celu ochronę jeńców wojennych przed wykorzystaniem do celów, które mogłyby przyczynić się do kontynuacji konfliktu lub narazić ich na niebezpieczeństwo. Nieetyczne byłoby bowiem zmuszanie jeńców wojennych do wykonywania pracy, która ma bezpośredni wpływ na siłę wojska nieprzyjaciela. Wiązałoby się to z faktem, że jeńcy wojenni przyczyniają się do pokonania własnych wojsk lub wyrządzenia szkody swoim ugrupowaniom mundurowym.

Czwarta Konwencja Genewska, dotycząca ochrony osób cywilnych podczas wojny, ma zastosowanie w szerokim zakresie sytuacji konfliktowych i okupacyjnych. Ma to kluczowe znaczenie dla zrozumienia jej uniwersalnego charakteru i celu, jakim jest zapewnienie ochrony ludności cywilnej „w czasach konfliktu”.

Konwencja ta stosowana jest automatycznie w przypadku wypowiedzenia wojny lub wybuchu jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwoma lub więcej państwami, które są stronami Konwencji, niezależnie od tego, czy wszystkie zaangażowane strony formalnie uznały stan wojny. To postanowienie ma na celu zapewnienie, że ochrona ludności cywilnej jest priorytetem od pierwszych chwil konfliktu, niezależnie od jego oficjalnej kwalifikacji przez zaangażowane strony⁵⁴.

Ponadto, Konwencja ma zastosowanie również w przypadkach okupacji terytorium jednego z państw-stron, nawet jeśli okupacja ta nie spotyka się z zbrojnym oporem. Powyższa zasada rozszerza zakres ochrony na sytuacje, w których może nie dochodzić do aktywnych działań bojowych, ale obecność sił okupacyjnych i ich kontrola nad terytorium stwarzają ryzyko naruszeń praw ludności cywilnej⁵⁵.

W sytuacji, gdy jedno z państw uczestniczących w konflikcie nie jest stroną Konwencji, państwa będące stronami Konwencji wciąż pozostają nią związane

⁵³ Artykuł 50 Trzeciej Konwencji Genewskiej.

⁵⁴ Artykuł 2 Czwartej Konwencji Genewskiej.

⁵⁵ Ibidem.

w swoich wzajemnych stosunkach. Oznacza to, że zasady ochrony i humanitarne-go traktowania ludności cywilnej muszą być przestrzegane przez wszystkie strony konfliktu, które ratyfikowały Konwencję. Co więcej, państwa-strony są również zobowiązane do stosowania postanowień Konwencji wobec państwa niebędącego jej stroną, jeśli to państwo akceptuje i stosuje jej zasady⁵⁶. Zaprezentowana reguła zapewnia pewien poziom ochrony ludności cywilnej nawet w przypadku, gdy nie wszystkie strony konfliktu formalnie przystąpiły do Konwencji. Jest to więc kluczowy mechanizm w zakresie ochrony praw człowieka. Co więcej w Konwencji wskazuje się, że „pod ochroną (...) pozostają osoby, które kiedykolwiek i w jakikolwiek sposób znalazły się w razie konfliktu lub okupacji we władzy jednej ze Stron w konflikcie lub Mocarstwa okupacyjnego, których nie są obywatelami”⁵⁷.

Postanowienia odnoszące się do ochrony ludności cywilnej w czasie konfliktu zbrojnego, zawarte w międzynarodowym prawie humanitarnym, mają na celu zminimalizowanie cierpień spowodowanych przez wojnę. Te regulacje są uniwersalne i mają zastosowanie do wszystkich osób znajdujących się w krajach zaangażowanych w konflikt, bez względu na ich rasę, narodowość, religię czy przekonania polityczne. Celem tych przepisów jest zapewnienie, że w czasie wojny wszystkie osoby cywilne będą traktowane humanitarnie i otrzymają ochronę przed skutkami działań wojennych, co obejmuje dostęp do podstawowej opieki medycznej, ochronę przed przemocą i zapewnienie minimalnych warunków życia⁵⁸.

Opieką Konwencyjną objęte zostały także szpitale i ośrodki lecznicze. Szpitale cywilne, które zostały utworzone w celu zapewnienia opieki medycznej ran-nym, chorym, osobom z niepełnosprawnościami oraz kobietom w ciąży, zgodnie z postanowieniami Konwencji są chronione przed atakami w każdych okolicznościach. Strony biorące udział w konflikcie zbrojnym mają obowiązek szanować te placówki i zapewniać im ochronę, co oznacza, że punkty te nie mogą stać się celami działań wojennych, ani być w jakikolwiek sposób narażone na agresję którejkolwiek ze stron konfliktu⁵⁹. Ochrona szpitali ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa pacjentom oraz personelowi medycznemu, a także umożliwienie wykonywania w ramach ich działalności funkcji opiekuńczych i leczniczych, nawet w szczególnych warunkach konfliktu. Wskazano jednakże, że „ochrona należąca do szpitalom cywilnym może ustać jedynie wówczas, gdy wbrew ich zadaniom

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Artykuł 4 Czwartej Konwencji Genewskiej.

⁵⁸ Artykuł 13 Czwartej Konwencji Genewskiej.

⁵⁹ Artykuł 18 Czwartej Konwencji Genewskiej.

humanitarnym używane są one do działań szkodliwych dla nieprzyjaciela. Jednakże ochrona ustanie dopiero wtedy, gdy ostrzeżenie udzielone we wszystkich odpowiednich przypadkach z podaniem słusznego terminu pozostanie bez skutku”⁶⁰.

Zgodnie z postanowieniami Czwartej Konwencji Genewskiej, wszystkie osoby znajdujące się na terenie kraju zaangażowanego w konflikt zbrojny mają niezachwiane prawo do bycia traktowanymi z poszanowaniem dla ich osobistej godności, honoru oraz ich rodzinnych i kulturowych wartości. Obejmuje to pełne respektowanie ich przekonań religijnych, praktyk oraz zwyczajów, bez względu na okoliczności. Ponadto, muszą być one chronione przed wszelkimi formami przemocy, w tym gwałtu, zastraszania, a także przed niestosownym traktowaniem lub publicznym wyeksponowaniem. Ta zasada podkreśla fundamentalne znaczenie humanitarnego traktowania każdej osoby i zapewnia ochronę jej podstawowych praw i wolności w czasie wojny⁶¹. Głównym celem tego przepisu jest zapewnienie, aby wojna i konflikt zbrojny, mimo swojej destrukcyjnej natury, nie prowadziły do całkowitego pogwałcenia podstawowych wartości ludzkich i społecznych. Ochrona praw rodzinnych, przekonań religijnych i praktyk kulturowych jest priorytetowa i nawet w najtrudniejszych okolicznościach wojennych prawa te powinny być respektowane.

Konwencja Genewska wyraźnie zakazuje przymusowych przesiedleń masowych lub indywidualnych oraz deportacji ludności cywilnej z terytorium okupowanego, niezależnie od motywów takich działań. To stanowisko ma na celu ochronę ludności cywilnej przed arbitralnymi i często traumatycznymi przemieszczeniami, które mogą mieć dalekosiężne skutki dla ich dobrostanu i stabilności życiowej. Jednakże, w wyjątkowych okolicznościach, gdy względy bezpieczeństwa ludności cywilnej lub pilne potrzeby wojskowe tego wymagają, mocarstwo okupacyjne może podjąć decyzję o ewakuacji pewnych obszarów zamieszkałych przez ludność cywilną. Takie działania muszą być jednak ściśle ograniczone do niezbędności i przeprowadzane w sposób zapewniający bezpieczeństwo i godność ewakuowanej ludności. Ewakuacja ta powinna być tymczasowa, a osoby przesiedlone mają być zwrócone do swoich domostw natychmiast po ustaniu przyczyn, które doprowadziły do ewakuacji, szczególnie po zakończeniu działań wojennych na danym obszarze⁶².

⁶⁰ Artykuł 19 Czwartej Konwencji Genewskiej.

⁶¹ Artykuł 27 Czwartej Konwencji Genewskiej.

⁶² Artykuł 49 Czwartej Konwencji Genewskiej.

Czwarta Konwencja Genewska zakłada, że „osoby internowane zachowują pełną zdolność cywilno-prawną i będą mogły wykonywać wynikające z niej prawa w sposób dający się pogodzić z ich internowaniem”⁶³. Oznacza to, że mimo ograniczeń wynikających z internowania, osoby te w dalszym ciągu mają możliwość korzystania ze swoich praw w zakresie, który jest możliwy do zrealizowania bez naruszania warunków ich internowania. Obejmuje to prawa takie jak zawieranie umów, posiadanie własności, prowadzenie korespondencji oraz, w niektórych przypadkach, uczestnictwo w postępowaniach sądowych. Ta zasada podkreśla, że status internowanego nie pozbawia osób ich zdolności do bycia podmiotami prawa cywilnego, zachowując ich godność i podstawowe prawa ludzkie.

Konwencja odnosi się także do kwestii wyżywienia osób internowanych i jeńców wojennych. Postanowienia dotyczące codziennych racji żywnościowych dla osób internowanych są zaprojektowane tak, aby zapewnić ich odpowiednie odżywianie i utrzymanie dobrego stanu zdrowia przez cały okres internowania. Zgodnie z postanowieniami Czwartej Konwencji Genewskiej racje żywnościowe muszą być dostosowane pod względem ilości, jakości i różnorodności do potrzeb fizjologicznych internowanych, aby zapobiegać problemom zdrowotnym, takim jak awitaminoza, oraz aby utrzymać internowanych w normalnym stanie zdrowia. Ważne jest również uwzględnienie trybu życia, do którego internowani byli przyzwyczajeni przed internowaniem, co może mieć wpływ na ich specyficzne potrzeby żywieniowe⁶⁴.

Dodatkowo, internowani mają możliwość przyrządzania własnej żywności z produktów będących w ich posiadaniu, co jest ważnym aspektem umożliwiającym im zachowanie pewnej autonomii i komfortu psychicznego w trudnych warunkach internowania. Zapewnienie odpowiedniej ilości wody do picia oraz możliwość palenia tytoniu są również elementami mającymi na celu poprawę warunków życia internowanych. Osoby wykonujące pracę podczas internowania otrzymują dodatkowe porcje żywności, co jest uzasadnione większymi potrzebami energetycznymi wynikającymi z wysiłku fizycznego. Z kolei kobiety ciężarne, kobiety w połogu oraz dzieci poniżej 15 roku życia mają zapewnione dodatkowe wsparcie żywieniowe odpowiadające ich zwiększonym potrzebom fizjologicznym⁶⁵.

Te szczegółowe wytyczne dotyczące żywienia osób internowanych są wyrazem zobowiązania międzynarodowego prawa humanitarnego do traktowania

⁶³ Artykuł 80 Czwartej Konwencji Genewskiej.

⁶⁴ Artykuł 89 Czwartej Konwencji Genewskiej.

⁶⁵ Ibidem.

internowanych w sposób humanitarny, z poszanowaniem ich podstawowych praw człowieka i potrzeb zdrowotnych.

W Konwencji wskazano także, że „każde miejsce internowania posiadać będzie odpowiednią izbę chorych, prowadzoną pod kierunkiem wykwalifikowanego lekarza, w której internowani otrzymywać będą potrzebną opiekę lekarską oraz stosowną dietę. Dla zakaźnie chorych i umysłowo chorych będą zarezerwowane oddzielne lokale”⁶⁶. Konwencja przewiduje także zasady dotyczące standardowego leczenia osób internowanych. Regularne badania lekarskie osób internowanych, przeprowadzane co najmniej raz na miesiąc, są kluczowym elementem zapewnienia odpowiedniej opieki zdrowotnej i monitorowania stanu zdrowia internowanych. Celem tych badań jest nie tylko ocena ogólnego stanu zdrowia, odżywienia i czystości osobistej internowanych, ale również wczesne wykrywanie i zapobieganie rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych wśród populacji internowanej⁶⁷. Choroby takie jak gruźlica, choroby weneryczne i malaria stanowią szczególnie zagrożenie w warunkach, gdzie duże grupy ludzi żyją w bliskim kontakcie, co może sprzyjać szybkiemu rozprzestrzenianiu się infekcji.

Dodatkowo, kontrola wagi jest ważnym wskaźnikiem stanu odżywienia i zdrowia ogólnego, podczas gdy coroczne badania rentgenologiczne mogą pomóc w identyfikacji problemów zdrowotnych, które nie są widoczne podczas standardowego badania fizykalnego. Te szczegółowe i regularne procedury lecznicze są fundamentalne dla utrzymania dobrego stanu zdrowia internowanych, umożliwiając szybką interwencję medyczną w przypadku wykrycia problemów zdrowotnych⁶⁸.

Wdrożenie tych procedur odzwierciedla zobowiązania wynikające z międzynarodowego prawa humanitarnego, które nakłada na strony konfliktu obowiązek zapewnienia odpowiedniej opieki medycznej osobom internowanym. Jest to wyrazem podstawowej zasady humanitaryzmu, mającej na celu ochronę zdrowia i życia ludzkiego nawet w ekstremalnych warunkach konfliktu zbrojnego.

Dalsze przepisy Czwartej Konwencji Genewskiej wskazują w szczególności na zasady przenoszenia osób internowanych. Wskazano, że przenoszenie musi odbywać się w sposób humanitarny, co oznacza zapewnienie warunków transportu, które są bezpieczne i odpowiednie dla stanu zdrowia osób internowanych. Użycie środków transportu, takich jak kolej czy inne pojazdy, jest preferowane, aby zminimalizować dyskomfort i ryzyko dla zdrowia internowanych podczas

⁶⁶ Artykuł 91 Czwartej Konwencji Genewskiej.

⁶⁷ Artykuł 92 Czwartej Konwencji Genewskiej.

⁶⁸ Ibidem.

przenoszenia. Warunki, w jakich odbywa się transport internowanych, powinny być przynajmniej równie dobre, jak te stosowane dla transportu wojsk państwa zatrzymującego, co gwarantuje odpowiedni standard opieki. W sytuacjach wyjątkowych, kiedy internowani muszą przemieszczać się pieszo, takie decyzje powinny być podejmowane z uwzględnieniem ich zdolności fizycznych oraz bez narażania ich na nadmierne zmęczenie. Oznacza to, że każda decyzja o przemieszczeniu pieszym powinna być poprzedzona oceną kondycji zdrowotnej internowanych, aby zapewnić, że marsz nie będzie stanowił dla nich nadmiernego obciążenia⁶⁹.

Wprowadzenie Konwencji Genewskich było kluczowym momentem w rozwoju międzynarodowego prawa humanitarnego, ponieważ ustanowiło one szczegółowe zasady dotyczące ochrony osób nieuczestniczących bezpośrednio w działaniach wojennych oraz jeńców wojennych, rannych i chorych żołnierzy oraz ludności cywilnej. Konwencje te przyczyniły się do znaczącej poprawy ochrony praw człowieka w czasach konfliktu, ponieważ wprowadziły prawnie wiążące normy, które zobowiązują państwa do traktowania tych osób z szacunkiem dla ich godności i zapewnienia im ochrony przed przemocą, nadużyciami oraz zapewnienie odpowiedniej opieki. Ich wprowadzenie stanowiło więc ważny krok w kierunku humanizacji zasad prowadzenia wojen i ograniczenia cierpień ludzkich w sytuacjach konfliktowych.

2.3. POLSKIE PRAWO A OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA W SYTUACJACH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Istotnym aktem prawnym, określającym zasady postępowania w czasie trwającego konfliktu zbrojnego, jest ustawa o obronie Ojczyzny⁷⁰. Akt ten rozpoczyna się uroczystą preambułą: „w trosce o bezpieczeństwo naszej Ojczyzny, kierując się konstytucyjnym obowiązkiem Jej obrony nałożonym na każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej oraz pragnąc zagwarantować wszystkim, którzy realizują ten obowiązek, jak najlepsze warunki, w szczególności żołnierzom, którzy pełnią służbę wojskową dla dobra Rzeczypospolitej Polskiej, a od których służba ta wymaga zdyscyplinowania, lojalności i poświęcenia (...)”, w której podkreślono wartości, jakimi kierować powinien się każdy, kto zobowiązany jest do obrony Rzeczypospolitej Polskiej w razie bezpośredniego niebezpieczeństwa wojny. Ustawa o obronie Ojczyzny określa zasady powołania do służby wojskowej, prawa jakie przysługują żołnierzom w związku z takim powołaniem oraz wskazuje

⁶⁹ Artykuł 127 Czwartej Konwencji Genewskiej.

⁷⁰ Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 248).

organy, które odpowiedzialne są za obronę kraju i które pełnią zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi RP.

Najważniejszym aktem prawnym w systemie prawa polskiego jest natomiast Konstytucja⁷¹. To bowiem z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wynika szereg podstawowych wolności i praw, które przysługują wszystkim niezależnie od tego czy bezpośrednio biorą udział w konflikcie zbrojnym, czy też stanowią grupę oddzielną (ludność cywilna).

Artykuł 5 Konstytucji RP wyraża zasadę niepodległości państwa. Podkreśla ona priorytetowe znaczenie ochrony suwerenności narodowej, co obejmuje zarówno niepodległość polityczną, jak i integralność terytorialną państwa. Wskazuje na obowiązek państwa do obrony przed wszelkimi formami zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych, które mogłyby naruszyć te wartości⁷². Ponadto, zasada ta akcentuje również konieczność zapewnienia wolności i praw człowieka i obywatela, co stanowi o demokratycznym charakterze państwa polskiego, gdzie prawa jednostki są podstawą porządku prawnego i społecznego. Omawiana zasada zawiera również zobowiązanie do zapewnienia bezpieczeństwa obywateli, co odnosi się do ochrony życia, zdrowia, wolności i własności przed nieuprawnionymi ingerencjami⁷³.

Zasada ta zwraca także uwagę na potrzebę ochrony dziedzictwa narodowego, co wiąże się z zachowaniem tożsamości kulturowej, historycznej i językowej narodu polskiego, jak również z zobowiązaniem do ochrony środowiska naturalnego. Działania państwa powinny być prowadzone w sposób umożliwiający harmonijne współistnienie postępu społeczno-gospodarczego oraz ochrony środowiska, tak aby zaspokajać potrzeby obecnych i przyszłych pokoleń⁷⁴. Artykuł 5 Konstytucji RP odzwierciedla holistyczne podejście do kwestii suwerenności i bezpieczeństwa państwa, wolności i praw obywatelskich, dziedzictwa narodowego oraz ochrony środowiska, podkreślając ich wzajemne powiązania i znaczenie dla trwałości i rozwoju państwa polskiego⁷⁵.

⁷¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

⁷² K. Kozłowski, *Obywatelski obowiązek "obrony Ojczyzny" w świetle postanowień Konstytucji RP z 1997 r.*, PPP 2020, nr 7-8, s. 196-214.

⁷³ B. Szlachta, *Aksjologia Konstytucji RP z 1997 roku. Perspektywa badacza myśli politycznej*, Przegląd Sejmowy 2017/6, s. 130-133.

⁷⁴ R. Dziuba, *Partycypacja społeczna na ile zasady zrównoważonego rozwoju*, PPIA 2016, nr 105, s. 49-56.

⁷⁵ A. Kozioł, M. Trelka, P. Florjanowicz, *Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych*, Warszawa 2013, s. 13.

Kolejną zasadą odnoszącą się do konfliktu zbrojnego jest zasada szczególnej opieki nad weteranami⁷⁶. Zasada ta jest wyrazem uznania i wdzięczności narodu polskiego wobec tych, którzy przyczynili się do odzyskania i obrony niepodległości kraju⁷⁷. W polskim systemie prawnym, uwzględnienie tej zasady w ustawie zasadniczej podkreśla ważną rolę, jaką weterani odegrali w historii Polski, i stanowi fundament dla tworzenia specyficznych rozwiązań prawnych mających na celu zapewnienie im odpowiedniego wsparcia i uznania⁷⁸.

Komentowany przepis, interpretowany przez Trybunał Konstytucyjny, wskazuje na istnienie obowiązku państwa do zapewnienia optymalnych warunków życia dla osób, które walczyły o niepodległość Polski. Choć art. 19 Konstytucji nie precyzuje dokładnie zakresu uprawnień wchodzących w skład publicznego prawa podmiotowego weteranów, to jednak jego obecność w Konstytucji stanowi podstawę do tworzenia dalszych przepisów, które mogą ten zakres szczegółowo określić⁷⁹.

Opieka nad weteranami jest zatem rozumiana nie tylko jako moralny obowiązek społeczeństwa i wyraz pamięci historycznej, ale również jako konkretny nakaz prawny, nakładający na władze państwowe obowiązek działania na rzecz tej grupy obywateli. W praktyce zasada ta może przekładać się na różnorodne formy wsparcia, takie jak preferencje w dostępie do usług publicznych, pomoc materialna czy opieka zdrowotna, mające na celu godne uhonorowanie wkładu weteranów w walkę o niepodległość i suwerenność Polski⁸⁰.

Z art. 26 Konstytucji wynika natomiast, że Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic. Siły Zbrojne zachowują neutralność w sprawach politycznych oraz podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli⁸¹. Oznacza to, że działalność wojska jest apolityczna i podlega nadzorowi instytucji demokratycznie wybranych przez społeczeństwo, co ma zapewnić odpowiedzialne i transparentne zarządzanie obronnością kraju⁸².

⁷⁶ Artykuł 19 Konstytucji RP.

⁷⁷ Wyrok TK z 15.04.2003 r., SK 4/02, OTK-A 2003, nr 4, poz. 31.

⁷⁸ Wyrok TK z 19.12.2012 r., K 9/12, OTK-A 2012, nr 11, poz. 136.

⁷⁹ Wyrok TK z 15.04.2003 r., SK 4/02, OTK-A 2003, nr 4, poz. 31.

⁸⁰ P. Tuleja [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, P. Czarny, M. Florczak-Wątor, B. Naleziński, P. Radziejewicz, P. Tuleja (red.), wyd. II, Warszawa 2023, art. 19, LEX/el.

⁸¹ P. Palczewski, M. Szymański, *Ochrona integralności terytorialnej w konstytucjach europejskich*, WPP 2018, nr 3, s. 79-94.

⁸² P. Lisowski, *Pojęcie bezpieczeństwa w obowiązującym systemie prawa - kilka refleksji na temat normatywizacji problematyki bezpieczeństwa*, PPA 2016, nr 106, s. 43-54; A. Trubalski, *Uprawnienia organów władzy wykonawczej w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa państwa*, Prz.Sejm. 2017, nr 3, s. 107-126.

Artykuł 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowi kluczowy fundament filozoficzny i prawny dla całego systemu ochrony praw człowieka i obywatela w polskim porządku prawnym. Uznając przyrodzoną i niezbywalną godność człowieka za źródło wszystkich wolności i praw, konstytucja stawia człowieka i jego niezbywalne wartości w centrum systemu prawnego, podkreślając, że każda osoba posiada wrodzoną wartość, która nie może być odebrana ani zmniejszona przez jakiegokolwiek działania rządowe czy społeczne⁸³.

Zasada ta ma głębokie znaczenie teoretyczne i praktyczne, ponieważ:

- stanowi aksjologiczną podstawę prawa (wszystkie prawa i wolności gwarantowane w Konstytucji i innych aktach prawnych wypływają z podstawowego założenia o nienaruszalnej godności człowieka. To znaczy, że każda interpretacja prawna, każda decyzja sądowa i każde działanie władzy publicznej musi być zgodne z tym fundamentalnym założeniem)⁸⁴;
- określa obowiązki władz publicznych (władze publiczne, w tym organy władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej, mają nie tylko szanować godność człowieka, ale również aktywnie ją chronić. Oznacza to, że władze są zobowiązane do podejmowania działań, które zapewniają ochronę godności w każdym aspekcie życia społecznego, politycznego i ekonomicznego)⁸⁵;
- jest fundamentem dla praw i wolności (zrozumienie, że godność jest źródłem praw człowieka, oznacza, że prawa te nie są przyznawane przez państwo, ale wynikają z samej istoty człowieczeństwa. W rezultacie prawa i wolności jednostki mają charakter uniwersalny i nienaruszalny)⁸⁶;
- nakreśla granice działania państwa (uznając godność za nienaruszalną, Konstytucja wyznacza jasne granice dla ingerencji państwa w życie obywateli. Państwo musi w każdym swoim działaniu zachować proporcjonalność środków i nie może podejmować działań, które naruszałby godność osobistą)⁸⁷.

⁸³ P. Polak, J. Trzciniński, *Konstytucyjna zasada godności człowieka w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, GSP 2018, nr 2, s. 257-274.

⁸⁴ M. Borski, *Godność człowieka jako wartość uniwersalna*, PPP 2014, nr 3, s. 7-20.

⁸⁵ M. Granat, *Godność człowieka z art. 30 Konstytucji RP jako wartość i jako norma prawna*, PiP 2014, nr 8, s. 3-22.

⁸⁶ M. Granat, *Godność człowieka jako źródło wolności i praw człowieka i obywatela (uwagi na ile art. 30 Konstytucji RP)*, St.Prawn.KUL 2013, nr 2, s. 27-33.

⁸⁷ K. Kaczmarczyk-Kłak, *Godność człowieka w Konstytucji RP i konstytucjach innych państw*, St.Prawn.KUL 2010, nr 1, s. 63-77.

W kontekście międzynarodowym, zasada przyrodzonej godności człowieka jest zgodna z uniwersalnymi deklaracjami praw człowieka i stanowi podstawę dla międzynarodowych systemów ochrony praw człowieka. Jej obecność w polskiej Konstytucji potwierdza zaangażowanie Polski na rzecz ochrony podstawowych wartości ludzkich i podkreśla, że ochrona godności jest nie tylko obowiązkiem moralnym, ale również prawnym każdego państwa⁸⁸.

Zasada przyrodzonej godności w kontekście konfliktu zbrojnego pełni kluczową rolę w międzynarodowym prawie humanitarnym, które dąży do ograniczenia cierpień ludzkich i zapewnienia, że podstawowe prawa człowieka są respektowane nawet w warunkach wojny. Fundamentalna wartość godności leży u podstaw Konwencji Genewskich i ich protokołów dodatkowych, określając, że osoby nieuczestniczące bezpośrednio w działaniach wojennych, takie jak cywile, ranni żołnierze oraz jeńcy wojenni, zasługują na szacunek dla swojej osobistej godności. Obejmuje to ochronę przed morderstwem, torturami, okrutnym traktowaniem i poniżaniem. Zasada ta wymaga również, by wszystkie osoby objęte ochroną były traktowane równo, bez dyskryminacji na podstawie jakichkolwiek kryteriów, co podkreśla uniwersalność praw człowieka⁸⁹.

W odniesieniu do warunków internowania, zasada godności istoty ludzkiej nakazuje zapewnienie odpowiednich warunków życia, które respektują podstawowe potrzeby ludzkie, włączając w to zakwaterowanie, żywność, opiekę medyczną i ochronę przed przemocą. Ponadto, międzynarodowe prawo humanitarne nakłada obowiązki dotyczące godnego traktowania ciał poległych, wymagając ich odpowiedniego zidentyfikowania, zebrania i pochówku. Ochrona godności w konflikcie zbrojnym jest nie tylko odzwierciedleniem globalnych standardów etycznych, ale również fundamentalnym elementem, który ma na celu zapewnienie zachowania ludzkości nawet w najtrudniejszych warunkach, dążąc do złagodzenia bezpośrednich i długotrwałych skutków konfliktów na jednostki i struktury społeczne⁹⁰.

Równie istotną zasadą, wynikającą z zasady godności człowieka, jest zasada wolności wyrażona w art. 31 Konstytucji. Przepis ten reguluje zasadę wolności indywidualnej, jednocześnie określając ramy, w jakich możliwe jest jej ograniczenie. Konstytucja wskazuje, że wolność człowieka jest wartością chronioną przez prawo, co stanowi fundament demokratycznego porządku prawnego. Co więcej,

⁸⁸ M. Zubik, *Podmioty konstytucyjnych wolności, praw i obowiązków*, Prz.Leg. 2007, nr 2, s. 26-43.

⁸⁹ A. Wojcieszak, *O poszanowaniu godności człowieka na przykładzie polskich gwarancji jej ochrony oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych Ameryki*, St.lur.Lubl. 2021, nr 5, s. 701-720.

⁹⁰ K. Stępniaak, *Prawa człowieka umierającego*, St.PiA 2016, nr 1, s. 93-98.

każda osoba ma obowiązek szanować wolności i prawa innych osób. Dodatkowo, nikt nie może być zmuszony do działania, które nie znajduje podstawy w prawie, co jest gwarancją ochrony przed arbitralnymi decyzjami władzy.

Trzeci ustęp artykułu 31 wprowadza możliwość ograniczenia konstytucyjnych wolności i praw. Ograniczenia te mogą być wprowadzane wyłącznie przez ustawę i tylko w sytuacjach, gdy są one konieczne dla ochrony kluczowych wartości i celów, takich jak bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej oraz wolności i praw innych osób. Co ważne, ustawodawca podkreśla, że takie ograniczenia nie mogą naruszać istoty wolności i praw, co oznacza, że nie mogą one prowadzić do ich całkowitego zanegowania ani nie mogą być stosowane w sposób nadmierny⁹¹.

Przestrzeganie zasady wolności i możliwości jej ograniczania w czasie konfliktu zbrojnego nabiera szczególnego znaczenia. W sytuacjach nadzwyczajnych ustawodawstwo krajowe może być zmuszone do wprowadzenia dodatkowych ograniczeń wolności i praw w celu ochrony bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego. Jednakże, nawet w tych okolicznościach, konieczność przestrzegania zasad demokratycznego państwa prawnego oraz konieczność ograniczeń musi być ściśle uzasadniona i proporcjonalna do zagrożeń. Ograniczenia wprowadzone w czasie konfliktu nie mogą prowadzić do całkowitego pozbawienia wolności i praw obywatelskich, a wszelkie środki muszą być zawsze zgodne z zasadą nie naruszania ich istoty⁹².

Wniosek płynący z przestrzegania tej zasady w czasach konfliktu zbrojnego lub wojny jest taki, że nawet w najtrudniejszych okolicznościach, demokratyczne państwo prawne musi szukać równowagi między koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa a ochroną podstawowych wolności i praw swoich obywateli. Ograniczenia te muszą być zawsze tymczasowe, ściśle uzasadnione i proporcjonalne do faktycznego zagrożenia, a ich stosowanie powinno być stale monitorowane i podlegać kontroli demokratycznej, aby zapewnić, że podstawowe wartości demokratyczne są chronione nawet w obliczu wyjątkowych wyzwań.

Obok Konstytucji obowiązują ustawy szczególne, które określają zasady postępowania w związku z konfliktem zbrojnym. Przykładem tego rodzaju aktu prawnego jest ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z trwającym na

⁹¹ K. Wojtyczek, *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999, s. 78-80.

⁹² L. Wiśniewski, *Prawo a wolność człowieka. Pojęcie i konstrukcja prawna*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997, s. 58

terytorium Ukrainy konfliktem zbrojnym z Federacją Rosyjską⁹³. Jest to nowy akt prawa, który został wprowadzony na potrzeby trwającej od przeszło 2 lat wojny za wschodnią granicą Polski. Ustawa ta wprowadza specjalne regulacje prawne mające na celu ułatwienie legalizacji pobytu obywateli Ukrainy, którzy znaleźli się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w wyniku działań wojennych toczących się na terenie ich ojczyzny. Przepisy te są odpowiedzią na nadzwyczajną sytuację humanitarną i mają na celu zapewnienie ochrony osobom zmuszonym do opuszczenia swojego kraju z powodu konfliktu zbrojnego. Ustawa szczególnie odnosi się do obywateli Ukrainy, którzy przybyli do Polski bezpośrednio z obszarów objętych działaniami wojennymi, jak również do tych, którzy posiadają Kartę Polaka – dokument potwierdzający ich związki z Polską – i którzy przybyli z najbliższą rodziną. Celem takich regulacji jest zapewnienie tym osobom możliwości bezpiecznego pobytu, dostępu do usług publicznych, rynku pracy oraz innych form wsparcia, które mogą pomóc im w stabilizacji życiowej w nowych okolicznościach⁹⁴.

⁹³ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 167 z późn. zm.) – dalej: Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy.

⁹⁴ Art. 1 ust. 1 ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy.

NARUSZENIA PRAW CZŁOWIEKA W CZASIE KONFLIKTÓW ZBROJNYCH – STUDIUM PRZYPADKU

Konflikt na Bliskim Wschodzie, trwający od dziesięcioleci, jest jednym z najbardziej złożonych i trudnych do rozwiązania sporów międzynarodowych, mając głębokie korzenie historyczne, religijne i polityczne, które w znaczący sposób wpływają na życie codzienne ludności zamieszkującej owe tereny¹. Niniejszy rozdział ma na celu analizę tego konfliktu, rozpoczynając od jego genezy, przez ewolucję, aż po obecną sytuację, zwracając szczególną uwagę na sposób, w jaki działania wojenne wpływają na przestrzeganie i ochronę praw człowieka. Przyjrząwszy się różnym aspektom konfliktu izraelsko-palestyńskiego, rozdział ten będzie dążyć do zrozumienia, jak naruszenia praw człowieka, takie jak przemoc wobec cywilów, ograniczenia wolności poruszania się, dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej, wody pitnej czy nawet prawa do życia i godności, wpisują się w szerszy kontekst walki narodowowyzwoleńczej i bezpieczeństwa państwowego.

W kontekście naukowym, analiza ta wymaga zastosowania interdyscyplinarnego podejścia, które łączy w sobie perspektywy prawne, polityczne, historyczne i społeczne, aby w pełni zrozumieć dynamikę konfliktu i jego konsekwencje dla praw człowieka. Przez szczegółowe omówienie kluczowych wydarzeń, polityk i decyzji zarówno z perspektywy Izraela, jak i Palestyny, rozdział ten dąży do wykazania, jak skomplikowane i wielowymiarowe jest wyzwanie ochrony praw człowieka w warunkach, gdzie działania wojenne są codziennością.

¹ P. Król, *Konflikt izraelsko-palestyński a życie codzienne Palestyńczyków*, [w:] *Bliski Wschód w świecie: historia, polityka, kultura*, M. Woźniak-Bobińska (red.), Łódź 2021, s. 137-149.

3.1. WOJNA IZRAELSKO-PALESTYŃSKA: GENEZA I EWOLUCJA KONFLIKTU

Konflikt izraelsko-palestyński stanowi jedną z najbardziej skomplikowanych i długotrwałych aren konfliktowych w ramach międzynarodowych relacji, z korzeniami wczesnymi sięgającymi okresu po II wojnie światowej. Konflikt ten zrodził się wraz z końcem epoki kolonializmu i związany był z procesem tworzenia się państwa Izrael w 1948 roku. Wydarzenie to stanowiło kulminację długotrwałych aspiracji narodowych Żydów oraz zmagania o niepodległość i suwerenność na terenie historycznej Palestyny².

W 1947 roku, w odpowiedzi na rosnące napięcia między żydowskimi imigrantami a arabskimi mieszkańcami Palestyny, Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęło rezolucję nr 181, która przewidywała plan podziału Palestyny. Propozycja ta zakładała stworzenie dwóch niezależnych państw – jednego żydowskiego i jednego arabskiego – z Jerozolimą jako terytorium międzynarodowym pod administracją ONZ, mającym na celu zapewnienie dostępu do świętych miejsc dla wyznawców trzech głównych religii monoteistycznych. Plan podziału zakładał także, że aktywa obrotowe administracji Palestyny zostaną przydzielone państwom arabskiemu i żydowskiemu oraz Miastu Jerozolimie na równych zasadach. Dodatkowo, podział ten powinien być dokonany przez Komisję Narodów Zjednoczonych³.

Rezolucja ta była próbą rozwiązania narastającego konfliktu na drodze dyplomatycznej i miała stanowić kompromis między aspiracjami narodowymi Żydów, którzy dążyli do utworzenia własnego państwa, a pragnieniami Arabów, którzy opowiadali się za niepodzielnością Palestyny. Mimo że społeczność żydowska zaakceptowała plan ONZ, widząc w nim historyczną szansę na realizację marzeń o własnym państwie, to arabska strona konfliktu odrzuciła rezolucję, argumentując, że narusza ona prawa większości arabskiej mieszkańców Palestyny i nie uwzględnia ich aspiracji narodowych⁴.

² C. Shindler, *A History of Modern Israel*, Cambridge 2008, s. 137.

³ Rezolucja 181 Zgromadzenia Ogólnego ONZ Plan podziału utworzenia państw arabskiego i żydowskiego z unią gospodarczą i specjalnym statusem Jerozolimy (29 listopada 1947), <https://israeled.org/wp-content/uploads/2022/09/1947.11-listopada-29-Rezolucja-181-Zgromadzenia-Og%C2%A6lne-go-ONZ-Plan-podziau-utworzenia-paastw-arabskiego.pdf> [dostęp na dzień: 22.02.2024 r.].

⁴ M. Szydysz, „*Tę ziemię dał nam Bóg*”. *Wpływ czynnika religijnego na postępowanie Izraela na terytoriach okupowanych (działalność ruchu Gusz Emunim)*, [w:] *Religia w stosunkach międzynarodowych*, A. Solarz, H. Schreiber (red.), Warszawa 2012, s. 276-286.6

Odrzucenie planu podziału przez strony arabskie doprowadziło do eskalacji konfliktu. Wkrótce po ogłoszeniu rezolucji 181 nasiliły się walki między społecznościami żydowską i arabską na terenie Palestyny. Arabskie odrzucenie planu podziału ONZ i późniejsze ogłoszenie niepodległości przez Izrael w maju 1948 roku, bezpośrednio przyczyniło się do wybuchu pierwszej wojny arabsko-izraelskiej, która jeszcze bardziej pogłębiła podziały i wpłynęła na dalszy przebieg konfliktu izraelsko-palestyńskiego⁵. Rezolucja nr 181 ONZ i reakcje na nią obu stron konfliktu stały się zatem jednym z kluczowych momentów w historii Bliskiego Wschodu, mającym dalekosiężne konsekwencje dla regionu i całego świata. Pomimo licznych późniejszych prób mediacji i negocjacji pokojowych, podziały te pozostają nierozwiązane. Rezolucja 181 stała się natomiast symbolem zarówno nadziei, jak i głębokich rozczarowań związanych z dążeniem do osiągnięcia pokoju na Bliskim Wschodzie⁶.

Warto także dodać, że ważnym momentem w historii konfliktu izraelsko-palestyńskiego był 14 maja 1948 roku. Tego dnia, w obliczu wycofania się Brytyjczyków i zakończenia Mandatu Brytyjskiego nad Palestyną, liderzy żydowscy ogłosili utworzenie państwa Izrael. Wydarzenie to stanowiło kulminację wieloletnich dążeń syjonistycznych do stworzenia żydowskiego państwa narodowego na terenach historycznej Palestyny, tj. regionu o głębokich korzeniach historycznych i religijnych, będącego przedmiotem zainteresowania zarówno Żydów, jak i Arabów⁷. Ogłoszenie niepodległości Izraela nastąpiło w momencie, gdy międzynarodowa społeczność była głęboko podzielona w kwestii przyszłości Palestyny. Żydowscy liderzy podjęli decyzję o ogłoszeniu niepodległości w związku z nadchodzącym końcem brytyjskiego panowania. Był to nie tylko akt wielkiej odwagi, ale także świadectwo desperacji⁸.

Ogłoszenie niepodległości nie tylko formalnie ustanowiło państwo Izrael, ale również otworzyło nowy rozdział w historii konfliktu izraelsko-palestyńskiego. Już następnego dnia po ogłoszeniu niepodległości, Izrael został zaatakowany przez koalicję państw arabskich, co doprowadziło do wybuchu pierwszej wojny arabsko-izraelskiej. Wojna ta, jak i kolejne konflikty, miały dalekosiężne skutki zarówno dla nowo utworzonego państwa, jak i dla całego regionu, przyczyniając

⁵ M. Jadwiszczok, *Pierwsza wojna izraelsko-arabska 1948 roku i jej wpływ na formowanie się Izraelskich Sił Obronnych*, Poznań 2010, s. 48.

⁶ Ibidem.

⁷ J. Bright, *Historia Izraela*, Warszawa 1994, s. 215.

⁸ A. Chojnowski, J. Tomaszewski, *Izrael*, Warszawa 2001, s. 9.

się do dalszego zaostrzenia napięć i pogłębienia podziałów⁹. Ogłoszenie niepodległości Izraela było także momentem, który na trwałe zmienił geopolityczny krajobraz Bliskiego Wschodu. Ustanowienie żydowskiego państwa narodowego w regionie o tak skomplikowanym tle historycznym, kulturowym i religijnym, stało się źródłem nie tylko nadziei dla wielu Żydów na całym świecie, ale również punktem zapalnym dla dalszych konfliktów i dyskusji na temat prawa narodów do samostanowienia, sprawiedliwego rozwiązania dla palestyńskich uchodźców oraz trwałego pokoju na Bliskim Wschodzie¹⁰.

I wojna izraelsko-arabska zakończyła się serią porozumień o rozejmie zawartych w 1949 roku pod egidą ONZ między Izraelem a poszczególnymi państwami arabskimi. Wynikiem wojny było znaczące przesunięcie granic na korzyść Izraela, który zyskał kontrolę nad większą częścią terytorium przewidzianego dla państwa żydowskiego oraz nad dodatkowymi obszarami, które miały wejść w skład arabskiego państwa palestyńskiego¹¹. Wojna ta miała również dalekosiężne konsekwencje dla demografii regionu, prowadząc do masowego exodusu Palestyńczyków, którzy uciekli lub zostali wysiedleni ze swoich domów, co stało się jednym z głównych punktów spornych w dalszym konflikcie izraelsko-palestyńskim¹².

Masowe przesiedlenia ludności cywilnej po I wojnie izraelsko-arabskiej określane są w rejonie Bliskiego Wschodu jako „eksodus”, oznaczający w języku arabskim „Nakba” (czyli „katastrofę”). Wskazuje się, że okoliczności Nakby odcisnęły trwałe piętno na palestyńskiej tożsamości narodowej i kolektywnej pamięci. Wielu Palestyńczyków i ich potomków, którzy utracili wówczas swoje domy i ziemię, do dziś żyje w obozach dla uchodźców rozsianych po całym Bliskim Wschodzie, w tym w Libanie, Jordanii, Syrii, Strefie Gazy oraz na Zachodnim Brzegu. Ci uchodźcy, często pozbawieni podstawowych praw człowieka, wciąż zmagają się z konsekwencjami Nakby, w tym z ograniczonym dostępem do edukacji, opieki zdrowotnej i możliwości ekonomicznych, a także z brakiem perspektyw na rozwiązanie ich sytuacji w ramach trwającego konfliktu w rejonie Bliskiego Wschodu¹³.

Ten wielowątkowy konflikt wykazuje się złożonością zarówno pod względem przyczyn, jak i charakteru, łącząc w sobie elementy narodowościowe,

⁹ Y. Gelber, *Palestine 1948. War, Escape and the Emergence of the Palestinian Refugee Problem*, Wielka Brytania 2006, s. 48.

¹⁰ A. Dowty, *Jewish Political Traditions and Contemporary Israeli Politics*, *Jewish Political Studies Review* 1990, nr 3-4, s. 55-85.

¹¹ S. Dothan, *A Land in the Balance. The Struggle for Palestine 1918-1948*, Tel Aviv 1993, s. 278-279.

¹² H. M. Sachar, *Israel and Europe. An Appraisal in History*, London 1999, s. 55.

¹³ S. Weiss, *My, Żydzi. Między Izraelem a diaspora*, Kraków-Budapeszt 2009, s. 12.

religijne, terytorialne oraz polityczne. Wszystkie te czynniki mają kluczowe znaczenie z punktu widzenia dążeń społeczności międzynarodowej do osiągnięcia trwałego rozwiązania pokojowego na obszarze Bliskiego Wschodu. Zagadnienie to przyciąga uwagę międzynarodowej społeczności nie tylko ze względu na swoją wieloletnią historię i wpływ na regionalną oraz globalną stabilność, ale również z powodu wyraźnego wpływu konfliktu na codzienne życie ludności cywilnej obu stron. Mimo licznych prób mediacji międzynarodowej, w tym porozumień pokojowych, inicjatyw dyplomatycznych i interwencji organizacji międzynarodowych, konflikt pozostaje nierozwiązany, a momenty nadziei na pokój są regularnie przerywane eskalacją przemocy.

Współczesny wymiar konfliktu najpoważniejsze skutki niesie w rejonie Gazy. Jest to obszar, w którym od wielu lat trwają poważne walki. Ludność zamieszkująca strefę Gazy pozbawiona jest pokarmu i wody pitnej. Wielu historyków czy polityków określa ten moment jako ludobójstwo. Przykładowo, Prezydent Kolumbii, Gustavo Petro, wyraził solidarność z prezydentem Brazylii, Luizem Inacio Lula da Silva, publikując wpis, w którym oskarżył Izrael o "ludobójstwo" Palestyńczyków w Strefie Gazy. Ten gest pokazuje bliskie stosunki między przywódcami obu krajów Ameryki Łacińskiej oraz ich wspólne stanowisko wobec konfliktu izraelsko-palestyńskiego¹⁴. Wypowiedź kolumbijskiego Prezydenta odnosiła się do sposobu prowadzenia walk przez Izrael, a przede wszystkim do brutalności wojsk izraelskich oraz nagminnego łamania praw człowieka w Strefie Gazy. Wskazał on, że „to, co dzieje się w Strefie Gazy z narodem palestyńskim, nie ma odpowiednika w innych momentach historycznych. W rzeczywistości miało to miejsce, kiedy Hitler zdecydował się zabić Żydów” a także „W Gazie trwa ludobójstwo. Tysiące dzieci, kobiet i osób w starszym wieku są tchórzliwie mordowane. Lula po prostu powiedział prawdę. Albo będziemy bronić prawdy, albo barbarzyństwo nas zniszczy”¹⁵.

Konflikt izraelsko-palestyński, zwłaszcza w rejonie Gazy, charakteryzuje się długotrwałą przemocą i cierpieniem cywilów, którzy są pozbawieni podstawowych potrzeb życiowych, takich jak żywność i woda pitna. Wyrażenie solidarności z tymi społecznościami przez liderów krajów takich jak Kolumbia i Brazylia podkreśla potrzebę globalnej świadomości i reakcji na kryzys humanitarny. Konieczne jest intensyfikowanie działań międzynarodowych w celu zapewnienia ochrony ludności cywilnej w Gazie i rejonie Bliskiego Wschodu, a także przestrzeganie

¹⁴ <https://wiadomosci.wp.pl/trwa-ludobojstwo-prezydent-kolumbii-uderza-w-izrael-6997937234033152a> [dostęp na dzień: 22.02.2024 r.].

¹⁵ Ibidem.

prawa międzynarodowego humanitarnego i praw człowieka. Ponadto, ważne jest, aby dialog międzynarodowy i wysiłki dyplomatyczne koncentrowały się na znalezieniu trwałego i sprawiedliwego rozwiązania dla konfliktu izraelsko-palestyńskiego, które uwzględniałoby prawa i potrzeby wszystkich stron. ONZ podejmuje próby ratowania ludności cywilnej w tamtych rejonach, jednak z uwagi na trudności logistyczne oraz niebezpieczeństwo płynące ze strony Izraela, wiele misji humanitarnych kończy się niepowodzeniem lub odnosi nieoczekiwane konsekwencje. Przykładowo, w ostatnim czasie ONZ podjęła decyzję o skierowaniu do Strefy Gazy misji humanitarnej polegającej na dostarczeniu paczek z żywnością oraz wodą. Brak było możliwości naziemnego dostarczenia tej pomocy ludności potrzebującej z uwagi na uzasadnioną obawę przed ostrzałem. W związku z tym podjęto decyzję o przekazaniu paczek z powietrza. Tysiące paczek z żywnością wyrzucone zostało z samolotów przy pomocy zamontowanych do nich spadochronów. Niemniej jednak, w trakcie misji kilka spadochronów nie otworzyło się powodując, że paczki z żywnością zmieniły się w spadające z nadmierną szybkością pociski. W wyniku tych wydarzeń śmierć ponieśli cywile, w tym dzieci¹⁶.

Z doniesień prasowych dowiadujemy się, że w Strefie Gazy panuje aktualnie głód, nad którym ludność traci kontrolę. Suhail Habib, przedstawiciel organizacji humanitarnej „Lekarze bez Granic” w Strefie Gazy poinformował, że „Jesteśmy zmuszeni jeść karmę dla zwierząt, żeby przeżyć. Czasami jemy pokarm dla ptaków, osłów, a czasami trawę, którą zbieramy z rogów ulic. Staramy się przetrwać głód”¹⁷. Relacja Suhaila Habiba jest głęboko poruszająca i świadczy o skrajnym kryzysie humanitarnym, z jakim mierzą się mieszkańcy tego obszaru. Fakt, że ludzie są zmuszeni do jedzenia karmy dla zwierząt czy trawy, aby przetrwać, podkreśla desperacką sytuację, w której znaleźli się cywile, pozbawieni dostępu do podstawowych środków potrzebnych do życia, takich jak odpowiednia żywność i woda pitna. Sytuacja taka jest alarmującym sygnałem dla całej społeczności międzynarodowej, pokazującym, że pomimo wieloletnich wysiłków na rzecz rozwiązania konfliktu izraelsko-palestyńskiego i poprawy warunków życia w Strefie Gazy, nadal istnieją obszary, gdzie ludzkie cierpienie osiąga ekstremalne poziomy. Jest to również wyraźny przykład łamania praw człowieka, zwłaszcza prawa do wystarczającego poziomu życia, w tym prawa do wystarczającej ilości pożywienia.

Przekaz taki powinien skłonić zarówno rządy, organizacje międzynarodowe, jak i indywidualnych darczyńców do zwiększenia wysiłków na rzecz niesienia

¹⁶ https://wiadomosci.wp.pl/paczki-humanitarne-jak-pociski-zginelo-piec-osob-7003926437456672a?utm_source=combreak [dostęp na dzień: 22.02.2024 r.].

¹⁷ Ibidem.

pomocy humanitarnej oraz poszukiwania długoterminowych rozwiązań, które umożliwiłyby mieszkańcom Gazy życie w godności i bezpieczeństwie. Ponadto, podkreśla to pilną potrzebę zintensyfikowania dialogu pokojowego i pracy nad trwałym rozwiązaniem konfliktu.

Warto także wskazać, że obecnie trwający konflikt na Bliskim Wschodzie nie zmierza ku końcowi. Budowa nowej, utwardzonej żwirową drogi w Strefie Gazy, jak wskazują zdjęcia satelitarne i analizy amerykańskiego wywiadu, jest sygnałem przygotowań Izraela do przyszłych działań wojskowych. Ta strategiczna infrastruktura, biegnąca od granicy z Izraelem do wybrzeża Morza Śródziemnego, wskazuje na plany militarne mające na celu ułatwienie operacji wojskowych oraz logistycznych w terenie, który jest trudno dostępny i rozległy¹⁸.

Lokalizacja drogi przez pola i słabo zaludnione obszary ma prawdopodobnie na celu minimalizację bezpośredniego wpływu na cywilną ludność Gazy, jednocześnie zapewniając Izraelowi lepszą kontrolę nad własnymi operacjami. Wskazuje to na zmianę taktyki, gdzie Tel Awiw może dążyć do ograniczenia bezpośredniego zaangażowania naziemnego, koncentrując się na precyzyjnych uderzeniach przeciwko uznawanym za terrorystyczne organizacjom, takim jak Hamas¹⁹.

Plany te, jak podaje „Wall Street Journal”, wskazują jednak na dalekosiężne przygotowania do konfliktu, co niestety sugeruje, że perspektywa trwałego pokoju i rozwiązania konfliktu izraelsko-palestyńskiego pozostaje odsunięta na przyszłość. Strategia skupienia się na ukierunkowanych nalotach, przy jednoczesnym ograniczeniu bezpośredniej obecności wojsk w zaludnionych obszarach, może być próbą zmniejszenia liczby ofiar cywilnych i zniszczeń infrastrukturalnych, lecz nadal wiąże się z ryzykiem eskalacji i dalszego pogłębiania podziałów²⁰.

3.2. WPŁYW KONFLIKTU NA BLISKIM WSCHODZIE NA PRAWA CZŁOWIEKA

Konflikt na Bliskim Wschodzie, będący jednym z najbardziej skomplikowanych i długotrwałych konfliktów współczesnego świata, wywiera znaczący wpływ na prawa człowieka, wpływając głęboko na życie codzienne oraz podstawowe wolności i prawa zarówno indywidualnych obywateli, jak i całych społeczności zamieszkujących ten region. Dynamika i złożoność tego konfliktu prowadzą do

¹⁸ <https://wiadomosci.wp.pl/co-sie-dziede-w-strefie-gazy-wsj-izrael-przecina-ja-w-poprzek-6998389286271488a> [dostęp na dzień: 22.02.2024 r.].

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

poważnych naruszeń praw człowieka, które manifestują się w wielu wymiarach – od prawa do życia i bezpieczeństwa osobistego, poprzez prawa ekonomiczne, społeczne i kulturalne, aż po fundamentalne wolności obywatelskie i polityczne. Jego skutki dla praw człowieka mogą być analizowane przez pryzmat kilku kluczowych obszarów, w tym dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej, godności osobistej oraz możliwości uczestnictwa w życiu publicznym i politycznym. Tak szerokie spektrum wpływu na prawa człowieka wymaga wnikliwej i wielowymiarowej analizy, by w pełni zrozumieć konsekwencje konfliktu dla mieszkańców Bliskiego Wschodu.

Konflikt ten przede wszystkim prowadzi do nagminnych i masowych naruszeń prawa do życia i bezpieczeństwa osobistego, co jest jednym z najbardziej fundamentalnych naruszeń praw człowieka²¹. Cywile, znajdujący się w epicentrum konfliktu, są niejednokrotnie ofiarami nieproporcjonalnej przemocy, w tym bombardowań, ostrzału artyleryjskiego i innych działań wojennych, które są prowadzone często bez należytego uwzględnienia zasad rozróżnienia między obiektami wojskowymi a cywilnymi oraz zasady proporcjonalności. Parlament Europejski stale dąży do zmniejszenia naruszeń praw ludności cywilnej, wzywając Izrael do zawieszenia broni, jednak próby te wciąż okazują się bezskuteczne. Przykładowo Parlament wydał rezolucję w sprawie sytuacji w Gazie²² w której wyrażone zostało „najgłębsze zaniepokojenie ponowną falą przemocy w Południowym Izraelu i Strefie Gazy” oraz wezwano do „zawieszenia broni i natychmiastowego położenia kresu wszelkim aktom przemocy, które zagrażają życiu niewinnej ludności cywilnej, co obejmuje ostrzał raketowy Izraela prowadzony ze Strefy Gazy przez Hamas i inne ugrupowania zbrojne, a także celowe egzekucje, ataki z powietrza i ostrzał z morza prowadzone na tym obszarze przez izraelską armię”²³. W rezolucji tej wprost stwierdzono, że:

- prowadzony przez Hamas i inne ugrupowania zbrojne ostrzał raketowy Izraela ze Strefy Gazy oraz celowe pozasądowe egzekucje dokonywane przez armię izraelską doprowadziły do nowej fali i spirali przemocy w Południowym Izraelu i Strefie Gazy;

²¹ A. Michalska, *Prawo do życia w traktatach międzynarodowych*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1984, z. 3, r. XLVI, s. 74 i n.; O. Cabaj, O. Łachacz, *Strasburski standard prawa człowieka do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Implikacje w sferze prawa polskiego*, Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego, Olsztyn 2012, s. 16 i n.

²² Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie sytuacji w Gazie, B7-0524/2012, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-7-2012-0524_PL.html [dostęp na dzień: 1.03.2024 r.].

²³ Ibidem.

- zgodnie z doniesieniami palestyńskich urzędników od rozpoczęcia przez armię izraelską operacji „Filar Obrony” w Strefie Gazy śmierć poniosły 104 osoby, w tym wiele dzieci, a rannych zostało 860 osób;
- zgodnie z doniesieniami izraelskich urzędników w ubiegłych tygodniach w wyniku ostrzału Izraela raketami ze Strefy Gazy śmierć poniosły 3 osoby, a rany odniosło 68 osób;
- według UNRWA celem izraelskich ataków z powietrza są przywódcy bojówek, infrastruktura i aparat bezpieczeństwa, lecz w coraz większym stopniu również budynki mieszkalne w Strefie Gazy, co prowadzi do wyraźnego wzrostu liczby ofiar cywilnych;
- ostrzał raketowy Izraela ze Strefy Gazy jest celowo wymierzony w ludność cywilną;
- ludność cywilna w Południowym Izraelu i Strefie Gazy po raz kolejny jest ofiarą i zakładnikiem politycznie motywowanej przemocy²⁴.

Rozległe skutki działań wojennych na Bliskim Wschodzie obejmują nie tylko bezpośrednie ofiary śmiertelne wśród cywilów, ale również szeroki zakres obrażeń ciała, prowadzących do trwałego kalectwa, psychicznego i emocjonalnego cierpienia ofiar oraz ich rodzin. Ponadto, strukturalne skutki konfliktu, takie jak zniszczenie infrastruktury krytycznej – szpitali, szkół, domów i systemów wodociągowych – mają długotrwały wpływ na zdrowie i dobrostan społeczności, utrudniając dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej, edukacji i innych niezbędnych usług.

Działania te powodują poważne naruszenia podstawowych praw człowieka i zasad prawa humanitarnego międzynarodowego. W szczególności działania w Strefie Gazy sprzeczne są z postanowieniami Konwencji Genewskich, które precyzują w jaki sposób postępować z osobami niebiorącymi udziału w działaniach wojennych. Mimo istnienia jasnych przepisów prawa międzynarodowego, w praktyce obserwuje się trudności w egzekwowaniu tych norm oraz w pociąganiu do odpowiedzialności sprawców naruszeń.

Skala zniszczeń infrastrukturalnych ma bezpośrednie konsekwencje dla dostępności i jakości edukacji, co wpływa na przyszłe pokolenia, ograniczając ich możliwości rozwoju, nauki i zdobywania kompetencji niezbędnych w nowoczesnym świecie²⁵. Podobnie, zniszczenie placówek medycznych i brak dostępu do

²⁴ Ibidem.

²⁵ J.T. Horowitz, *The Right to Education in Occupied Territories: Making More Room for Human Rights in Occupation Law*, „Yearbook of International Humanitarian Law” 2004, nr 7, s. 238-249.

opieki zdrowotnej prowadzą do pogorszenia stanu zdrowia populacji, zwiększając ryzyko rozprzestrzeniania się chorób, problemów z reprodukcją i śmiertelności, zarówno wśród dzieci, jak i dorosłych²⁶.

W kontekście dostępu do wody i żywności, destrukcja systemów wodociągowych i zasobów żywnościowych prowadzi do kryzysów humanitarnych, zagrażając podstawowemu prawu do żywności i czystej wody. Brak tych podstawowych zasobów nie tylko wpływa na zdrowie fizyczne, ale również na godność ludzką, podstawowe prawa człowieka i stabilność społeczną²⁷. Ponadto, konsekwencje konfliktu, takie jak wewnętrzne przesiedlenia i migracje, skutkują długotrwałym rozproszeniem społeczności, rozrywaniem więzi społecznych i rodzinnych, oraz stwarzają nowe wyzwania w zakresie integracji, dostępu do usług i zatrudnienia w miejscach przyjęcia. Uchodźcy i osoby przesiedlone wewnętrznie często napotykają na bariery językowe, brak akceptacji społecznej oraz trudności w dostępie do rynku pracy, co dodatkowo marginalizuje te osoby i utrudnia ich samodzielne funkcjonowanie²⁸.

Konflikt na Bliskim Wschodzie ma złożony i wielowymiarowy wpływ także na prawa kobiet i dzieci, które w sytuacjach kryzysowych są szczególnie narażone na różnorodne formy przemocy, wykorzystywania i dyskryminacji. W warunkach konfliktu zbrojnego, prawa te są często marginalizowane, a kobiety i dzieci stają się obiektami szczególnie intensywnych naruszeń praw człowieka. Kobiety i dziewczęta doświadczające przemocy seksualnej w konfliktach to problem głęboko zakorzeniony w strukturach społecznych i kulturowych, który jest często wykorzystywany jako taktyka wojenna mająca na celu zastraszenie i demoralizację społeczności przeciwnika²⁹. Przemoc ta ma dalekosiężne konsekwencje zarówno dla ofiar, jak i dla całych społeczności, prowadząc do stygmatyzacji ofiar, trwałych urazów psychicznych, a także fizycznych konsekwencji zdrowotnych, w tym transmisji chorób wenerycznych i niechcianych cięż³⁰.

Konflikt na Bliskim Wschodzie stanowi poważne wyzwanie dla ochrony i promowania praw człowieka, wywierając długotrwały i wielowymiarowy wpływ na życie ludności cywilnej. Analiza konsekwencji tego konfliktu ujawnia głębokie

²⁶ M. Guziak, Z. Bastrzyk, *Sektor ochrony zdrowia w obliczu konfliktu zbrojnego*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2023, z. 17, nr 1, s. 34 i n.

²⁷ J. Ciechanowicz-McLean i K. Klenowska, *Prawo dostępu do czystej wody*, [w:] *Świat wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń*, J. Symonides (red.), Warszawa 2010, s. 38.

²⁸ D. Domalewska, M. Żakowska, *Migracje z państw objętych konfliktami zbrojnymi – analiza wypowiedzi parlamentarzystów na Twitterze*, Przegląd Europejski 2019, nr 2, s. 210 i n.

²⁹ E.M. Baaz, M. Stern, *Sexual Violence as a Weapon of War?*, Zed Books 2013, s. 76.

³⁰ E. Heineman, *Sexual Violence in Conflict Zones: From the Ancient World to the Era of Human Rights*, Pennsylvania University Press 2011, s. 37.

naruszenia fundamentalnych praw człowieka, w tym prawa do życia, bezpieczeństwa osobistego, godnego życia, oraz prawa kobiet i dzieci.

3.3. REAKCJE MIĘDZYNARODOWEJ SPOŁECZNOŚCI NA NARUSZENIA PRAW CZŁOWIEKA W KONFLIKCIE IZRAELSKO-PALESTYŃSKIM

Reakcje międzynarodowej społeczności na naruszenia praw człowieka w konflikcie izraelsko-palestyńskim przybierają różne formy i charakteryzują się złożonością, wynikającą z politycznych, strategicznych i humanitarnych rozważań. Analiza tych reakcji wymaga uwzględnienia działań podjętych przez organizacje międzynarodowe, rządy poszczególnych państw, jak również społeczność naukową i organizacje pozarządowe działające na rzecz praw człowieka.

Jednym ze specjalistów, wypowiadającym się na temat przyszłości konfliktu izraelsko-palestyńskiego jest dr Bartosz Bojarczyk z Katedry Międzynarodowych Stosunków Politycznych UMCS. Wskazał on, że „Strefa Gazy, zarządzana przez Hamas, to największe getto na świecie, w którym na 365 km² zamieszkuje 2,2 – 2,5 mln osób. Utrzymywana jest de facto z pomocy międzynarodowej (ONZ i inne organizacje) oraz donacji nielicznych sojuszników Palestyńczyków tj. Katar, Iran. Ogromne bezrobocie oraz niski standard egzystencji charakteryzują życie przeważającej liczby jej mieszkańców. To jest właśnie podstawowa pożywka dla fundamentalistów rekrutujących członków Hamasu. Podobna sytuacja panuje na Zachodnim Brzegu, który jest administrowany przez Fatah/OWP i pozostaje pod szczególną kontrolą Izraela. Niezrozumiała jest spolegliwość społeczności międzynarodowej i przyzwolenie na agresywne zachowanie Izraela, tj. przejmowanie kolejnych terenów palestyńskich i bezprawne budowanie na nich osiedli czy niehumanitarne traktowanie Palestyńczyków na terenach okupowanych, jak i w samym Izraelu. Z jednej strony zezwala się na łamanie praw międzynarodowych przez Izrael, z drugiej Palestyńczykom pozostawionym samym sobie i żyjącym w naprawdę w okropnych warunkach, odbiera się możliwości walki o egzekwowanie praw człowieka, określonych w podstawowych dokumentach ONZ”³¹.

Zdaniem dra B. Bojarczyka analiza obecnego konfliktu między Izraelem a Palestyną wskazuje na szereg istotnych aspektów, które wpływają na regionalne i globalne perspektywy rozwiązania tej kryzysowej sytuacji. Mimo tragicznych skutków bombardowań Strefy Gazy, z obserwacji wynika, że obecny konflikt

³¹ <https://www.umcs.pl/pl/aktualnosci,4622,konflikt-miedzy-izraelem-a-palestyna-komentarz-ekspercki,138828.htm> [dostęp na dzień: 1.03.2024 r.].

raczej nie ewoluuje w kierunku wojny regionalnej. Takie wnioski opierają się na obecnych dynamikach geopolitycznych i strategiach podejmowanych przez głównych aktorów na Bliskim Wschodzie oraz na międzynarodowej arenie dyplomatycznej. Preludium do akcji lądowej, w postaci bombardowań, choć pochłonęło życie setek cywilów, nie musi koniecznie eskalować do szerszego konfliktu regionalnego. Kluczowym czynnikiem, który będzie decydował o dalszym rozwoju sytuacji, jest skala i forma działań Izraela w Strefie Gazy. Strategiczne decyzje Izraela, w połączeniu z reakcjami innych państw regionu i interwencjami międzynarodowymi (w tym dyplomatycznymi), mogą ograniczyć ryzyko rozszerzenia konfliktu. Jednocześnie wskazał, że skutki społeczno-polityczne i ekonomiczne dla Palestyńczyków są i będą bez wątpienia katastrofalne. Straty w ludziach, zniszczenie infrastruktury i długotrwałe konsekwencje dla społeczności palestyńskiej pogłębiają humanitarny wymiar kryzysu³².

Odpowiedź na działania podejmowane w ramach konfliktu na Bliskim Wschodzie nie pozostają bez reakcji Amnesty International. Organizacja ta potępia masowe wystrzeliwanie rakiet i pocisków moździerzowych ze Strefy Gazy przez palestyńskie grupy zbrojne w kierunku Izraela, podkreślając, że takie działania naruszają międzynarodowe prawo humanitarne. Według organizacji, użycie broni, która z natury nie pozwala na precyzyjne ukierunkowanie na cele wojskowe i która w efekcie zagraża ludności cywilnej, jest niedopuszczalne i stanowi naruszenie zakazu stosowania środków masowego rażenia. Dodatkowo, Amnesty International zwraca uwagę na oświadczenia przywódców palestyńskich grup zbrojnych, które sugerują brak skrupułów w stosunku do atakowania cywilów, co dodatkowo podkreśla celowe działania mające na celu zabijanie i ranienie cywilów. Takie ataki bezpośrednio skierowane przeciwko ludności cywilnej lub masowe ataki powodujące ofiary wśród cywilów kwalifikują się jako zbrodnie wojenne³³.

³² Ibidem.

³³ <https://www.amnesty.org.pl/izrael-palestyna-pytania-i-odpowiedzi-stanowisko-amnesty-wslamania-praw-czlowieka/> [dostęp na dzień: 01.03.2024 r.].

PODSUMOWANIE

Analiza przestrzegania praw człowieka, szczególnie na podstawie obserwacji konfliktu izraelsko-palestyńskiego, demonstruje ciągłe i systematyczne naruszanie praw człowieka, co manifestuje się w działaniach wojennych przeprowadzanych w sposób sprzeczny z fundamentalnymi dokumentami prawnymi międzynarodowymi, w tym Konwencjami Genewskimi. Pomimo istnienia ustalonych norm i zasad prawa międzynarodowego humanitarnego, które mają za zadanie ochronę ludności cywilnej oraz uczestników konfliktów, regularnie dochodzi do powtarzających się naruszeń tych zasad. Obserwuje się, że ataki na obiekty cywilne, takie jak placówki medyczne i oświatowe, a także izolacja społeczności od dostępu do niezbędnych środków do życia, stanowią wyraźne pogwałcenie międzynarodowych zobowiązań prawnych.

Analiza ta uwypukla niewystarczającą skuteczność istniejących mechanizmów ochronnych w obrębie prawa międzynarodowego, co wskazuje na dysproporcję między zapisami normatywnymi a ich praktyczną implementacją w sytuacjach konfliktów zbrojnych. Brak należytej ochrony ludności cywilnej i niedostateczne egzekwowanie prawnego zakazu atakowania obiektów cywilnych podkreślają konieczność przemyślenia i wzmocnienia systemów odpowiedzialności oraz monitorowania przestrzegania prawa międzynarodowego humanitarnego. Konieczne jest zatem nie tylko uznawanie międzynarodowych zobowiązań prawnych w teorii, ale przede wszystkim ich efektywne wdrażanie w praktyce, co wymaga intensyfikacji międzynarodowych wysiłków na rzecz monitorowania i egzekwowania przestrzegania prawa międzynarodowego humanitarnego, a także rozwijania skutecznych mechanizmów odpowiedzialności za naruszenia praw człowieka.

Konflikt izraelsko-palestyński, podobnie jak inne konflikty zbrojne na arenie międzynarodowej, ilustruje istotną dysproporcję między formalnie przyjętymi zobowiązaniami dotyczącymi ochrony praw człowieka a ich praktyczną realizacją

w warunkach konfliktowych. Obserwowane zjawiska takie jak ataki skierowane przeciwko ludności cywilnej, przymusowe przesiedlenia, pogwałcenie prawa do życia, naruszenie integralności fizycznej i psychicznej, ograniczenia w dostępie do edukacji oraz pogorszenie warunków egzystencji, eksponują chroniczną problematykę niedostatecznej ochrony podstawowych praw człowieka w sytuacjach konfliktu zbrojnego.

W niniejszej pracy wykazano, że współczesne konflikty zbrojne nie są prowadzone w granicach określonych przez prawo. Przykładem poddanym analizie był konflikt izraelsko-palestyński, który ukazuje szereg naruszeń praw człowieka oraz działań podejmowanych w sprzeczności z międzynarodowym prawem humanitarnym. Jest to najpoważniejszy i najpotężniejszy konflikt w latach współczesnych, który powinien nie tylko stanowić przestrożę, ale także uczyć społeczność międzynarodową, że tego rodzaju praktyki wojskowe (m.in. bombardowanie szpitali, masowe zabijanie ludności cywilnej) powinny być głęboko potępiane. Pomoc ludności cywilnej, szczególnie niedożywionym dzieciom znajdującym się w zagrożonym rejonie Strefy Gazy, powinna być priorytetem.

Obserwując ww. konflikt oraz praktykę prowadzenia konfliktów zbrojnych we współczesnych czasach warto rozważyć jakie są możliwości poprawienia sytuacji humanitarnej ludności cywilnej, zamieszkującej okupowane tereny. Szczególną uwagę należy zwrócić na pilną potrzebę systematycznej rewizji oraz innowacyjnego rozwoju procedur egzekwowania norm prawa międzynarodowego humanitarnego. Dążenie do opracowania oraz implementacji bardziej efektywnych mechanizmów egzekwowania prawa wymaga zintegrowanego podejścia, a w szczególności łączenia środków prewencyjnych i monitorujących z konsekwentnym stosowaniem sankcji względem podmiotów naruszających ustanowione normy prawne. W tym zakresie istotnym aspektem jest wzmocnienie systemów nadzoru i weryfikacji, które umożliwiłyby nie tylko szybką identyfikację naruszeń, ale również efektywną ocenę sytuacji w czasie konfliktu zbrojnego. Wykorzystanie nowoczesnych technologii, takich jak satelitarny monitoring czy systemy informatyczne oparte na sztucznej inteligencji, może znacznie przyczynić się do zwiększenia precyzji i szybkości reakcji na potencjalne naruszenia prawa międzynarodowego.

Konieczne jest także opracowanie i wdrożenie skutecznego systemu sankcji dla podmiotów naruszających naczelną zasadę prawa międzynarodowego humanitarnego. Sankcje te powinny być zróżnicowane i adekwatne do rodzaju oraz skali naruszenia, obejmując nie tylko sankcje ekonomiczne czy polityczne,

ale również możliwości prawne prowadzenia postępowań przed międzynarodowymi trybunałami. Takie podejście wymaga jednak globalnej współpracy i konsensusu międzynarodowego, co stanowi wyzwanie w obecnym, często polaryzowanym środowisku międzynarodowym.

Warto podkreślić, że dążenie do wzmocnienia ochrony praw człowieka powinno obejmować również zmiany w sposobie funkcjonowania organizacji międzynarodowych. Wzmacnianie ich roli i zdolności operacyjnych stanowi istotny element w dążeniu do zapewnienia skuteczniejszego monitorowania sytuacji w regionach dotkniętych konfliktem, realizacji interwencji humanitarnych oraz prowadzenia działań mediacyjnych mających na celu deeskalację napięć. Aby sprostać tym wyzwaniom, organizacje międzynarodowe muszą dysponować odpowiednio zwiększonymi uprawnieniami, co implikuje konieczność reform instytucjonalnych i proceduralnych, które umożliwią im bardziej zdecydowane działanie w obliczu naruszeń prawa międzynarodowego. Zwiększenie uprawnień może objąć m.in. rozwój mechanizmów szybkiego reagowania, uproszczenie procedur decyzyjnych czy wzmocnienie mandatów misji pokojowych i obserwacyjnych.

Równie ważne jest zapewnienie dla tych organizacji odpowiednich zasobów – zarówno finansowych, jak i ludzkich. Zwiększenie budżetów dedykowanych na działania humanitarne, wsparcie technologiczne operacji terenowych oraz inwestycje w szkolenie personelu do działań w warunkach kryzysowych są kluczowe dla zwiększenia zdolności organizacji międzynarodowych do skutecznej pracy w regionach konfliktów. Obejmuje to także rozwój nowoczesnych technologii monitorowania i analizy danych, które mogą znacząco poprawić zdolność do szybkiej identyfikacji i reakcji na potencjalne naruszenia praw człowieka.

BIBLIOGRAFIA

Literatura:

- Artymiuk R., *Wojny i konflikty w XX wieku*, [w:] *Konflikty współczesnego świata. T. 1*, R. Borkowski (red.), Kraków 2001.
- Baaz E.M., Stern M., *Sexual Violence as a Weapon of War?*, Zed Books 2013.
- Balcerowicz B., *Czy atak z 11 września można uznać za początek nowej ery w stosunkach międzynarodowych?*, *Rocznik Strategiczny 2002/2003*.
- Banaszak B., Bisztyga A., Complak K., Jabłoński M., Wieruszewski R., Wójtowicz K., *System ochrony praw człowieka*, Zakamycze 2005.
- Banaszak B., Preisner A., *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002.
- Barnaszewski B., *Charakter kryzysów politycznych i militarnych w dobie postbiegunowego podziału świata w świetle uwarunkowań międzynarodowych*, [w:] *Operacje pokojowe i antyterrorystyczne w procesie utrzymania bezpieczeństwa międzynarodowego w latach 1948-2004*, D. S. Kozerański (red.), Toruń 2006.
- Bazela R., *Amunicja kasetowa*, *Problemy Techniki Uzbrojenia* 2002, nr 1.
- Besson S., *The Law in Human Rights Theory*, HAL Open Science 2013, no. 1.
- Bierzanek R., *Prawa człowieka w konfliktach zbrojnych*, Warszawa 1972.
- Bierzanek R., *Wojna a prawo międzynarodowe*, Warszawa 1982.
- Bodziany M., *Spoleczne skutki wojen*, *Bellona* 2010, nr 2.
- Borawski Cz., *"L'histoire commence à Sumer"*, *N. S. Kramer, Paris 1957*: [recenzja], *Collectanea Theologica* 1958, nr 29/1-4.

- Borski M., *Godność człowieka jako wartość uniwersalna*, PPP 2014, nr 3, s. 7-20.
- Bright J., *Historia Izraela*, Warszawa 1994.
- Chmaj M., *Pojęcie i geneza wolności i praw człowieka*, [w:] *Konstytucyjne wolności i prawa w Polsce, t. 1: Zasady ogólne*, M. Chmaj, L. Leszczyński, W. Skrzydło, J.Z. Sobczak, A. Wróbel (red.), Zakamycze 2002.
- Chojnowski A., Tomaszewski J., *Izrael*, Warszawa 2001.
- Ciechanowicz-McLean J., Klenowska K., *Prawo dostępu do czystej wody*, [w:] *Świat wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń*, J. Symonides (red.), Warszawa 2010.
- Clausewitz C. von, *O wojnie*, Warszawa 1958.
- Czachor R., *Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach: geneza i funkcjonowanie systemów politycznych*, Instytut Polsko-Rosyjski, Wrocław 2014.
- Czubiński A., *Europa dwudziestego wieku. Zarys historii politycznej*, Poznań 1998.
- Domalewska D., Żakowska M., *Migracje z państw objętych konfliktami zbrojnymi – analiza wypowiedzi parlamentarzystów na Twitterze*, Przegląd Europejski 2019, nr 2.
- Dothan S., *A Land in the Balance. The Struggle for Palestine 1918-1948*, Tel Aviv 1993.
- Dowty A., *Jewish Political Traditions and Contemporary Israeli Politics*, Jewish Political Studies Review 1990, nr 3-4.
- Dzisiów-Szuszczkiewicz A., „Arabska wiosna” – przyczyny, przebieg i prognozy, *Polityczno-Strategiczne Aspekty Bezpieczeństwa* 2011, nr 18.
- Dziuba R., *Partycypacja społeczna na tle zasady zrównoważonego rozwoju*, PPIA 2016, nr 105.
- Flemming M., *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Zbiór dokumentów*, Warszawa 2003.
- Gąska M., Ciupiński A., *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Wybrane problemy*, Warszawa 2001.
- Gelber Y., *Palestine 1948. War, Escape and the Emergence of the Palestinian Refugee Problem*, Wielka Brytania 2006.

- Głogowska P., *Sytuacja Libanu wobec konfliktu zbrojnego w Syrii*, Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego 2016, nr 2.
- Głowacka K., *Ludobójstwo w Rwandzie i jego polityczne konsekwencje*, Poliarchia 2015, nr 1(4).
- Granat M., *Godność człowieka jako źródło wolności i praw człowieka i obywatela (uwagi na tle art. 30 Konstytucji RP)*, St.Prawn.KUL 2013, nr 2.
- Granat M., *Godność człowieka z art. 30 Konstytucji RP jako wartość i jako norma prawna*, PiP 2014, nr 8.
- Guziak M., Bastrzyk Z., *Sektor ochrony zdrowia w obliczu konfliktu zbrojnego*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2023, z. 17, nr 1.
- Heineman E., *Sexual Violence in Conflict Zones: From the Ancient World to the Era of Human Rights*, Pennsylvania University Press 2011.
- Henckaerts J.M., *Studium poświęcone zwyczajowemu prawu humanitarnemu: wkład w zrozumienie i poszanowanie zasad prawa dotyczących konfliktu zbrojnego*, Warszawa 2006.
- Horowitz J.T., *The Right to Education in Occupied Territories: Making More Room for Human Rights in Occupation Law*, Yearbook of International Humanitarian Law 2004, nr 7.
- Huzarski M., *O polemologii*, Bellona 2010, nr 2.
- Jadwiszczok M., *Pierwsza wojna izraelsko-arabska 1948 roku i jej wpływ na formowanie się Izraelskich Sił Obronnych*, Poznań 2010.
- Jagiello Z., *Dylematy pokojowego rozwiązywania sporów międzynarodowych w pierwszej połowie XX wieku*, [w:] *Udział jednostek wojska polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1975-2003. Wybrane problemy*, D. S. Kozerański (red.), Wyd. AON 2004.
- Kaczmarczyk-Kłak K., *Godność człowieka w Konstytucji RP i konstytucjach innych państw*, St.Prawn.KUL 2010, nr 1.
- Kean T., Hamilton L., *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*, W. W. Norton & Company 2004.
- Kozioł A., Trelka M., Florjanowicz P., *Spoleczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych*, Warszawa 2013.

- Kozłowski K., *Obywatelski obowiązek "obrony Ojczyzny" w świetle postanowień Konstytucji RP z 1997 r.*, PPP 2020, nr 7-8.
- Król P., *Konflikt izraelsko-palestyński a życie codzienne Palestyńczyków*, [w:] *Bliski Wschód w świecie: historia, polityka, kultura*, M. Woźniak-Bobińska (red.), Łódź 2021.
- Kubiak K., *Tragedia Tybetu a strategia rozwojowa Chin*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2008, nr 5, s. 99.
- Kubiak K., *Wojny, konflikty zbrojne i punkty zapalne na świecie. Informator 2005*, Warszawa 2005.
- Kuźniar R., *Prawa człowieka. Prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2000.
- Lisowski P., *Pojęcie bezpieczeństwa w obowiązującym systemie prawa - kilka refleksji na temat normatywizacji problematyki bezpieczeństwa*, PPIA 2016, nr 106.
- Lubiński P., *Nie- międzynarodowy konflikt zbrojny [w:] Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych*, K. Lankosz (red.), Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych, Dęblin 2006.
- Łopatka A., *Jednostka, jej prawa człowieka*, Warszawa 2002.
- Łoś-Nowak T. (red.), *Narody Zjednoczone: między oczekiwaniem a spełnieniem*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1995.
- Maksymow K., *Przeobrażenia polityczne i społeczne w południowej Afryce – od apartheidu do czasów współczesnych*, Forum Politologiczne 2012, t. 13.
- Malendowski W., Mojsiewicz C. (red.), *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Poznań 1997.
- Malendowski W., *Pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe*, [w:] *Stosunki międzynarodowe*, W. Malendowski, C. Mojsiewicz, Wrocław 2000.
- Malendowski W., *Spory i konflikty międzynarodowe*, [w:] *Stosunki międzynarodowe*, W. Malendowski, C. Mojsiewicz (red.), Wrocław 2004.
- Marcinkowski P., *Istota i ewolucja misji pokojowych ONZ*, Przegląd Historyczno-Wojskowy 2011, nr 12(63)/5(238).

- Matsijewskij J., *Transformacja reżimu politycznego na Ukrainie przed i po pomarańczowej rewolucji (interpretacja instytucjonalna)*, [w:] *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, T. Bodio (red.), ASPRA-JR, Warszawa 2010, t. 1.
- Michalska A., *Prawo do życia w traktatach międzynarodowych*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1984, z. 3, r. XLVI.
- Mik C., *Koncepcja normatywna europejskiego prawa praw człowieka*, Toruń 1994.
- Mikos-Skuza E., *Wprowadzenie do międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych*, [w:] *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych*, K. Lankosz (red.), Dęblin 2006.
- Mizerski Z., *W ogniu „wojny z terroryzmem” o statusie kombatanta*, [w:] *Wybrane aktualne problemy międzynarodowego prawa humanitarnego*, W. Lubiszewski, T. Jasudowicz, R. Fordoński (red.), Olsztyn 2005.
- Novosseloff A., *United Nations-European Union Cooperation in the Field of Peacekeeping: Challenges and Prospects*, The Global Governance Institute Analysis Paper 2012, nr 4.
- Osiatyński W., *Wprowadzenie do pojęcia praw człowieka*, Warszawa 1996.
- Pacuła P., *Zarys problematyki reformy Rady Bezpieczeństwa ONZ*, Bezpieczeństwo Narodowe 2015, nr IV.
- Palczewski P., Szymański M., *Ochrona integralności terytorialnej w konstytucjach europejskich*, WPP 2018, nr 3.
- Piątkowski M., *Postulat zakazu rozpowszechniania autonomicznych systemów bojowych w konfliktach zbrojnych - perspektywa międzynarodowego prawa humanitarnego*, WPP 2017, nr 1.
- Pictet J.S., *Commentary, Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, Geneva 1958.
- Piechowiak M., *Pojęcie praw człowieka*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, L. Wiśniewski (red.), Warszawa 1997.
- Pieńkos J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Kraków 2004.
- Pietraś M., *Istota i specyfika konfliktu niskiej intensywności*, [w:] *Konflikt niskiej intensywności w Naddniestrzu*, M. Celewicz, J. Kłoczowski, M. Pietraś (red.), Lublin 2006.

- Polak P., J. Trzciniński, *Konstytucyjna zasada godności człowieka w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, GSP 2018, nr 2.
- Popiuk-Rysińska I., *Operacje pokojowe Narodów Zjednoczonych*, [w:] *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy*, J. Symonides (red.), Warszawa 2006.
- Provost R., *International Human Rights and Humanitarian Law*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.
- Rieff D., *Slaughterhouse: Bosnia and the failure of the West*, Touchstone 1996.
- Roman Ł., *Interdyscyplinarny wymiar polemologii*, [w:] =5wej 2012, nr 1.
- Rybicka-Nowek A., *Wybrane zagadnienia z zakresu praw człowieka. Poradnik dla nauczyciela policyjnego*, Legionowo 2012.
- Ryszka F., *Polityka i wojna*, Warszawa 1975.
- Sachar H.M., *Israel and Europe. An Appraisal in History*, London 1999.
- Shindler C., *A History of Modern Israel*, Cambridge 2008.
- Smalec Ł., *Dwie wojny z Irakiem. Źródła, przyczyny, preteksty, przygotowanie, skutki*, Warszawa 2012.
- Solis G., *The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War*, Cambridge University Press, Cambridge 2010.
- Stępnik K., *Prawa człowieka umierającego*, St.PiA 2016, nr 1.
- Szczesio S.L., *Rola sił pokojowych ONZ w wojnie w Bośni Hercegowinie (1992–1995) – wybrane zagadnienia*, Acta Universitatis Lodzianis. Folia Historica 2018, nr 101.
- Szlachta B., *Aksjologia Konstytucji RP z 1997 roku. Perspektywa badacza myśli politycznej*, Przegląd Sejmowy 2017/6.
- Szpak A., *Implementacja międzynarodowego prawa humanitarnego na tle aktualnych naruszeń tego prawa*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2006, r. LXVIII, z. 4.
- Szydzisz M., „*Tę ziemię dał nam Bóg*”. *Wpływ czynnika religijnego na postępowanie Izraela na terytoriach okupowanych (działalność ruchu Gusz Emunim)*, [w:] *Religia w stosunkach międzynarodowych*, A. Solarz, H. Schreiber (red.), Warszawa 2012.

- Świątek H., *Wojna z Irakiem w 2003 roku w polityce Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Motywy i uwarunkowania, Warszawa 2014.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii. Tom III*, Warszawa 1981.
- Tuleja P. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, P. Czarny, M. Florczak-Wątor, B. Naleziński, P. Radzewicz, P. Tuleja 9 red.), wyd. II, Warszawa 2023, art. 19, LEX/el.
- Wasiński M.J., *Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów. Studium podstawy normatywnej regionalnego systemu ochrony praw człowieka*, WUŁ, Łódź 2017.
- Waśko-Owsiejczuk E., *Wydarzenia 11 września 2001 r. w świetle prasy polskiej*, Białostockie Teki Historyczne 2009, t. 7.
- Weiss S., *My, Żydzi. Między Izraelem a diaspora*, Kraków-Budapeszt 2009.
- Wiśniewski L., *Prawo a wolność człowieka - pojęcie i konstrukcja prawna*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, L. Wiśniewski (red.), Warszawa 1997.
- Wiśniewski L., *Prawo a wolność człowieka. Pojęcie i konstrukcja prawna*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997.
- Wojcieszak A., *O poszanowaniu godności człowieka na przykładzie polskich gwarancji jej ochrony oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych Ameryki*, St.Iur.Lubl. 2021, nr 5.
- Wojtyczek K., *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999.
- Zapałowski L., *Operacje pokojowe ONZ*, Warszawa 1989.
- Zięba R., *System bezpieczeństwa międzynarodowego ONZ – akcje w razie zagrożenia i naruszenia pokoju*, [w:] *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy*, J. Symonides (red.), Warszawa 2006.
- Zubik M., *Podmioty konstytucyjnych wolności, praw i obowiązków*, Prz.Leg. 2007, nr 2.
- Żukowski A., *Przywództwo polityczne w Afryce w przeszłości i teraźniejszości: Jan Smuts i Nelson Mandela*, Forum Politologiczne 2013, t. 15.

Akty prawne:

- Amerykańska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka, <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/inne/1969a-c0.html> [dostęp na dzień: 10.01.2024 r.].
- Karta Narodów Zjednoczonych Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych (Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 z późn. zm.).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Konwencja o ochronie ofiar wojny, podpisanych w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 roku (Dz. U. z 1956 r. Nr 38, poz. 171 z późn. zm.).
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.).
- Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z załącznikami, sporządzona w Genewie dnia 10 października 1980 r. (Dz. U. z 1984 r. Nr 23, poz. 104 z późn. zm.).
- Międzynarodowa Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r. (Dz. U. z 1969 r. Nr 25, poz. 187).
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169).
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf [dostęp na dzień: 10.01.2024r.].

- Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie sytuacji w Gazie, B7-0524/2012, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-7-2012-0524_PL.html [dostęp na dzień: 1.03.2024 r.].
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 17 listopada 2011 r. w sprawie zakazu stosowania broni kasetowej (Dz. U. UE. C. z 2013 r. poz. 153).
- Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708 z późn. zm.).
- Umowa międzynarodowa Wielostronna z dnia 27 lipca 1929 r. w sprawie Konwencji Genewska o polepszeniu losu chorych i rannych w armjach czynnych. Genewa.1929.07.27 (Dz. U. z 1932 r. Nr 103, poz. 864).
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 248).
- Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 167 z późn. zm.) – dalej: Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy.

Netografia:

- <https://israeled.org/wp-content/uploads/2022/09/1947.11-listopada-29-Rezolucja-181-Zgromadzenia-Og%C2%A6lne-go-ONZ-Plan-podziau-utworzenia-paastw-arabskiego.pdf>.
- <https://polskieradio24.pl/5/1223/artykul/3269185,przerwa-w-dzialaniach-wojennych-i-korytarz-humanitarny-przywodcy-ue-jednomyslني-ws-bliskiego-wschodu>.
- <https://stat.gov.pl/statystyka-miedzynarodowa/institucjeorganizacje-miedzynarodowe/onz-organizacja-narodow-zjednoczonych/>.
- <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/korytarze-humanitarne-izraela-to-za-maloby-pomoc-strefie-gazy/56nqe5n>.
- <https://wiadomosci.wp.pl/co-sie-dzieje-w-strefie-gazy-wsj-izrael-przecina-ja-w-poprzek-6998389286271488a>.
- https://wiadomosci.wp.pl/paczki-humanitarne-jak-pociski-zginelo-piec-osob-7003926437456672a?utm_source=combreak.

BIBLIOGRAFIA

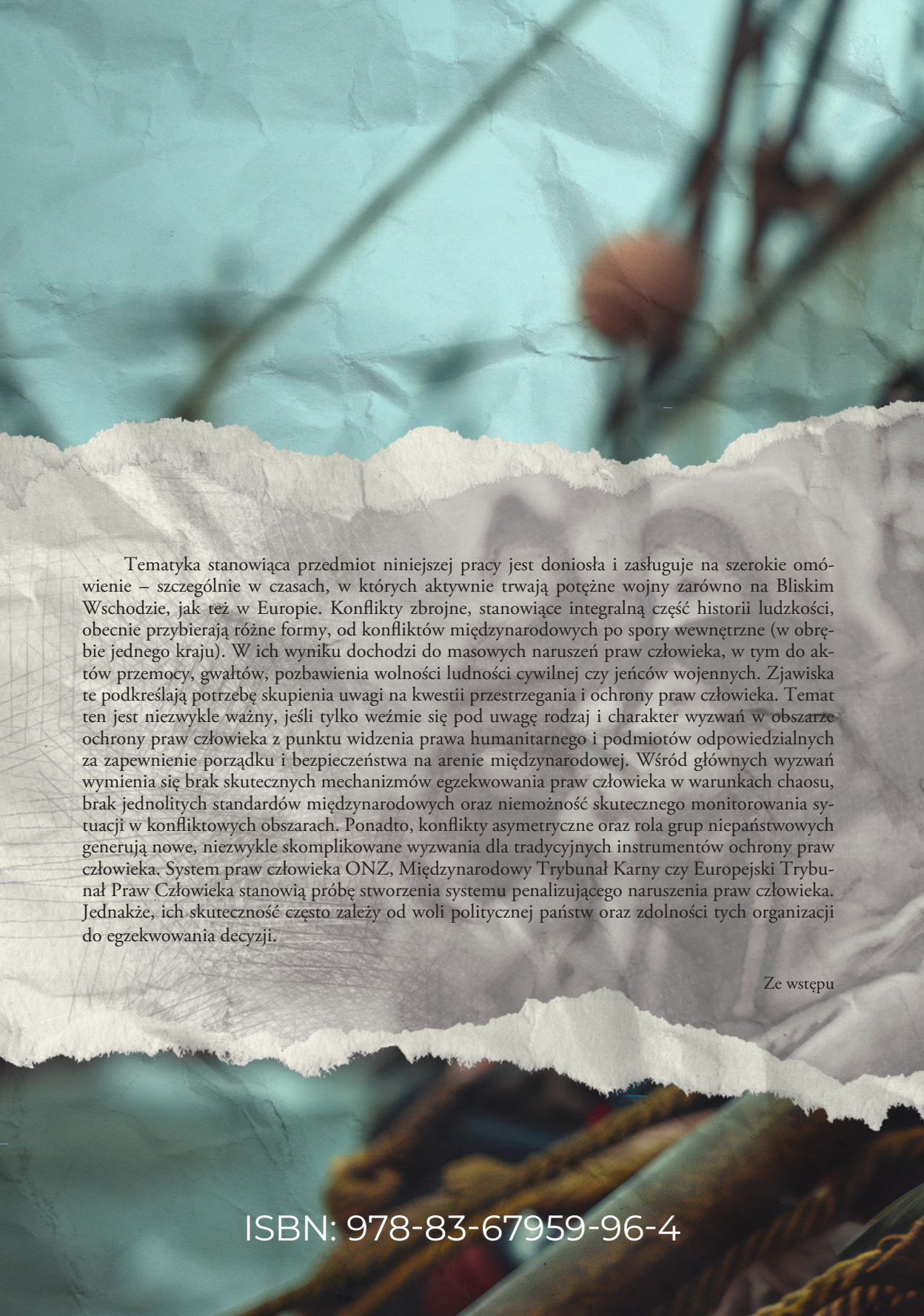
<https://wiadomosci.wp.pl/trwa-ludobojstwo-prezydent-kolumbii-uderza-w-izrael-6997937234033152a>.

<https://www.amnesty.org/pl/izrael-palestyna-pytania-i-odpowiedzi-stanowisko-amnesty-ws-lamania-praw-czlowieka/>.

<https://www.icc-cpi.int/>.

<https://www.umcs.pl/pl/aktualnosci,4622,konflikt-miedzy-izraelem-a-palestyna-komentarz-ekspercki,138828.chtm>.

<https://www.unic.un.org.pl/prawa-czlowieka/wysoki-komisarz-narodow-zjednoczonych-ds-praw-czlowieka/3207>.

Tematyka stanowiąca przedmiot niniejszej pracy jest doniosła i zasługuje na szerokie omówienie – szczególnie w czasach, w których aktywnie trwają potężne wojny zarówno na Bliskim Wschodzie, jak też w Europie. Konflikty zbrojne, stanowiące integralną część historii ludzkości, obecnie przybierają różne formy, od konfliktów międzynarodowych po spory wewnętrzne (w obrębie jednego kraju). W ich wyniku dochodzi do masowych naruszeń praw człowieka, w tym do aktów przemocy, gwałtów, pozbawienia wolności ludności cywilnej czy jeńców wojennych. Zjawiska te podkreślają potrzebę skupienia uwagi na kwestii przestrzegania i ochrony praw człowieka. Temat ten jest niezwykle ważny, jeśli tylko weźmie się pod uwagę rodzaj i charakter wyzwań w obszarze ochrony praw człowieka z punktu widzenia prawa humanitarnego i podmiotów odpowiedzialnych za zapewnienie porządku i bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej. Wśród głównych wyzwań wymienia się brak skutecznych mechanizmów egzekwowania praw człowieka w warunkach chaosu, brak jednolitych standardów międzynarodowych oraz niemożność skutecznego monitorowania sytuacji w konfliktowych obszarach. Ponadto, konflikty asymetryczne oraz rola grup niepaństwowych generują nowe, niezwykle skomplikowane wyzwania dla tradycyjnych instrumentów ochrony praw człowieka. System praw człowieka ONZ, Międzynarodowy Trybunał Karny czy Europejski Trybunał Praw Człowieka stanowią próbę stworzenia systemu penalizującego naruszenia praw człowieka. Jednakże, ich skuteczność często zależy od woli politycznej państw oraz zdolności tych organizacji do egzekwowania decyzji.

Ze wstępu

ISBN: 978-83-67959-96-4